

Masarykova univerzita v Brně

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

VÝTVARNÉ ČINNOSTI V RODINĚ

Diplomová práce

Brno 2006

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Petra Vláčilová, odb. as.

Vypracovala:

Michaela Trandová

P R O H L Á Š E N Í

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen literaturu zmiňovanou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

Michaela Trandová

P O D Ě K O V Á N Í

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Petře Vláčilové za odborné vedení a pomoc, kterou mi poskytla při realizaci diplomové práce.

O B S A H

	str.
ÚVOD	7

TEORETICKÁ ČÁST

1. RODINA	8
1.1. Smysl rodiny	8
1. 2. Vztah rodiny ke společnosti	9
1. 3. Výchova v rodině	10
1. 4. Naše rodina – obecná charakteristika	11
2. DOMOV	12
2. 1. Charakteristika domova	12
2. 2. Dětský pokoj	12
2. 3. Dětský pokoj v našem bytě	13
3. SPECIFICKÉ ZVLÁŠTNOSTI VÝVOJE DĚTSKÉHO VÝTVARNÉHO PROJEVU	14
3. 1. Kresba	14
3. 2. Vývoj dětské kresby	15
3. 3. Některé kresby a malby mých dětí	16

4. TVOŘIVOST	19
4. 1. Co je tvořivost	19
4. 2. Formy výchovy k tvořivosti	19
4. 3. Rozdělení tvořivosti v závislosti na věku	20
4. 4. Hra	21
4. 5. Fantazie	22
 5. ESTETICKÁ A VÝTVARNÁ VÝCHOVA OČIMA J. A. KOMENSKÉHO	 23
 6. VÝTVARNÉ ČINNOSTI	
6. 1. Materiál	24
6. 2. Úvaha nad tvary	26
6. 3. Charakteristika výrobků lidové umělecké tvorby	27
 7. LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE V ROČNÍM OBDOBÍ	
7. 1. Masopust	29
7. 2. Vynášení smrtky ze vsi	29
7. 3. Tradice jarních svátků - Velikonoc	30
7. 4. Den matek	31
7. 5. Dušičky	31
7. 6. Mikuláš	31
7. 7. Vánoce	32
 DOTAZNÍK	
 8. ZÁMĚR DOTAZNÍKU	 33
8. 1. Vyhodnocení dotazníku	34
8. 2. Výsledky dotazníku	35

PRAKTICKÁ ČÁST

9. CÍL A OBSAH	37
10. CO JSME UDĚLALI U NÁS DOMA – naše vlastní tvorba	38
11. VÝTVARNÉ ČINNOSTI NAŠÍ BABIČKY	74
12. VÝSLEDKY A SHRNUÍ	78
13. ZÁVĚR	79
Poznámky	80
Seznam použité literatury	81

ÚVOD

Ráda bych dala diplomovou práci příklad, jak se rodina může věnovat svým dětem mj. i pomocí výtvarných činností. Vždyť jde o čas a úsilí, které není vynaloženo, myslím, zcela zbytečně.

Při zpracovávání tématu diplomové práce jsem v teoretické části vycházela především z literatury uvedené v seznamu a ze své vlastní zkušenosti, kterou jsem při výchově svých dětí získala. Práci jsem rozdělila na teoretickou část a praktickou část. Teoretickou část tvoří sedm kapitol. V první kapitole se zabývám domovem jako takovým, co tvoří domov, smyslem rodiny, vztahem rodiny ke společnosti, okrajově i výchovou ve fungující rodině. Ve druhé kapitole podávám stručnou charakteristiku domova a prostředí dětského pokoje. Třetí kapitola obsahuje specifické zvláštnosti vývoje dětského výtvarného projevu – zde se zabývám konkrétně kresbou a uvádím zde výběr kreseb mých dětí. Čtvrtá kapitola pojednává o tvořivosti, hře a fantazii. Pátou kapitolu tvoří krátký úryvek z díla J. A. Komenského. V šesté kapitole se zabývám výtvarnými činnostmi, jaký význam má materiál, jaké možnosti zpracování a využití nabízí, konečným tvarem hotového výrobku. Uvádím zde i charakteristiku tradiční lidové tvorby.

V sedmé kapitole jmenuji některé z lidových zvyků a tradic a jejich popisu či charakteristice. Osmou kapitolu tvoří dotazník. Praktická část práce je tvořena třemi kapitolami. První kapitola obsahuje cíl a obsah praktické části. Druhá kapitola je tvořena našimi vlastními společnými pracemi. Třetí kapitolu jsem vyčlenila samostatně pro tvorbu naší babičky.

Téma diplomové práce jsem aplikovala na naši rodinu. Tvoří ji dva dospělí a dvě děti. Starší dcera má patnáct let, synovi jsou čtyři roky. Dcera v období svého nejtěplejšího dětství moc ráda malovala, vymalovala, kreslila, modelovala, pořád mě nosila nějaké obrázky, avšak nyní se často nechávala do společné práce nutit.

Manžel je technicky a matematicky zaměřený člověk, profesně se zabývá ekonomickým poradenstvím a k výtvarným činnostem vztah nemá, proto jsem do našeho projektu zahrnula i babičku, která se ráda nechává inspirovat různými nápady z časopisů nebo televize. Jelikož už je v důchodu, má dostatek času a tyto činnosti ji velice baví.

TEORETICKÁ ČÁST

1. RODINA

1. 1. Smysl rodiny

Vladimír Jůva ve své studii uvádí: „ Rodina jako základní sociální jednotka, ve které žije většina občanů a ve které jedinec nachází uspokojení svých základních potřeb, která mu poskytuje místo pro trávení volných chvil i prostor pro osobní štěstí, se tradičně podílela na výchově mládeže i dospělých. Rodina je místo, kde se jedinci dostává přirozenou formou četných podnětů a zkušeností, kde se na každém kroku učí přístupu ke skutečnosti a kde si osvojuje základy svého sociálního chování. V rodině se utvářejí jeho představy a pojmy světonázorové, morální, pracovní i estetické, které se postupně přetavují v jeho názory a přesvědčení promítající se do jeho každodenního chování.

Rodina je unikátní a nenahraditelnou institucí proto, že nejlepším možným způsobem spojuje specifické a univerzální. Bez osobního, vysoce angažovaného zaujetí rodičů na osudu dětí by se děti vychovat nedaly. Bez respektu k danému stavu společnosti a jejím potřebám rovněž ne.“¹

Rodina je společenství tvořené rozdílnými osobnostmi. Neexistuje rodina, jejíž dva členové by byli navlas stejní. I když děti jsou potomci svých rodičů, často získávají jejich vlastnosti, ať už ty dobré nebo ty špatné, přece jsou to jiní lidé, kteří reagují v různých situacích různě. Každý člen rodiny může mít a má, jak pozoruji i na naší rodině, různou povahu, temperament, charakterové vlastnosti. Rodiče by měli v rozumných mezích a přirozeným způsobem korigovat a upřednostňovat tu lepší stranu a naopak to nepřilíš žádat ve svých dětech potlačovat. Každá rodina má svůj žebříček hodnot, nějaký názor na svět, morální postoje.

Člověk je členem své rodiny a má pro ni svůj přínos. Muž většinou rodinu zajišťuje materiálně, žena tráví více času s dětmi, pomáhá jim s jejich povinnostmi, povídá si s nimi, hraje si. Děti přinášejí svým rodičům radost zpočátku z dennodenních sebemenších úspěchů, když vidí odezvu na svou snahu naučit je čemukoliv novému - prvním slovům, prvním krokům, později přinášejí uspokojení z úspěchů školních i pracovních.

Následující citát uvádím proto, že krásně ve dvou větách vystihuje mou předešlou úvahu.

„Zdárná rodina je ten nejkrásnější dar Boží. Já bych ji přirovnala k naladěné lyře: každá struna jiný tón, a přece vspolku nejčistší souhlas.“

Božena Němcová

1. 2. Vztah rodiny ke společnosti

„Společnost oprávněně očekává od rodiny pozitivní přínos z hlediska mnohostranného rozvoje základních osobnostních kvalit všech jejích členů. Rodina totiž není, jak se někdy zjednodušeně soudí, jenom místem, na kterém se uskutečňuje výchova dorůstající generace. Svými vlivy působí rodina na utváření lidského profilu všech svých členů, soužitím v rodině se všichni její členové – ať si to již uvědomují či nikoliv – dále rozvíjejí, přetvářejí a proměňují. Podcenit tuto socializační funkci rodiny ve vztahu ke všem jejím členům znamená opomenout jeden z rozhodujících článků, který rozvíjí osobnostní kvality současného občana.“² Takto popisuje vztah rodiny ke společnosti Zdeněk Matějček.

Společnosti samozřejmě není a nemůže být lhostejné, jaké je veřejné mínění rodiny, jak rodina na své členy působí, jaké ideje, názory i způsoby chování na ně přenáší. Jaký rodina má a vytváří světový názor u svých dětí, buduje v nich sounáležitost k národu, vlastenectví. Vždyť rodina je základní jednotkou společnosti a společnost by měla v rámci svých možností vytvářet podmínky pro zdárný rozvoj rodiny. Jaká je úroveň rodiny ve státě, taková je úroveň státu samotného, ať už z hlediska materiálního, úrovně vzdělání, morálních hodnot apod.

V rodině samozřejmě nepanuje vždy a pouze pohoda. Je zcela přirozené, že život přináší lidem i problémy, smutek, stresové a vypjaté situace. Rodič ale musí být k dispozici svým dětem i v takovýchto momentech.

1. 3. Výchova v rodině

„Významným prostředkem rodinné výchovy je sám obsah rodinného života, tj. společné zájmy, které rodina sleduje, společná účast na činnostech kulturní, pracovní i sportovní povahy. Rodina má možnost poskytovat svým členům, zvláště pak dětem, mnoho zajímavých zkušeností a zážitků ze všech oblastí života, přirozenou cestou rozvíjet postoje k problémům filozofickým, i politickým, sociálním i kulturním, orientovat zájmy, stimulovat potřeby i citlivě usměrňovat chování odpovídající demokratickému způsobu života, demokratickým normám morálním, politickým i právním.“³ Rodina může například z hlediska vlastenecké výchovy mnoho naučit tím, že svým členům umožní poznávat vlast, její krásy, poznávat její minulé i současné hodnoty, že jim umožní poznat ostatní země s jejich kulturním bohatstvím, jakož i další obecné hodnoty, kterých lidstvo dosáhlo díky usilovné práci předcházejících generací. V naší rodině často o víkendech cestujeme po republice, chceme nejprve dětem ukázat naši zemi, její historické památky, přírodní útvary.

Velké pole působnosti má rodinná výchova v oblasti estetické a kulturní. Právě v rodinných podmínkách se často u jedince probouzejí první umělecké zájmy a záleží na rodině, zda poskytne či neposkytne podmínky pro rozvoj schopností a talentu svých dětí. Kde jinde než v rodinném kruhu by mělo dítě najít podporu ke svým zájmům a zálibám. Potom můžeme hovořit o rodinném soužití, kde rodiče uspokojují potřeby dětí a děti potřeby svých rodičů. Jde o vzájemné potřeby a jejich uspokojování, což současně znamená pocit uvolnění, vzájemné spokojenosti, radosti. Charakteristickým znakem rodinné výchovy je vytváření hlubokých a trvalých citových vztahů mezi dítětem a jeho vychovatelem.

V rodině není přísně oddělen životní čas a životní prostor vychovatele a dítěte – na rozdíl od jiných výchovných institucí. Charakteristické je naopak jejich vzájemné sdílení a neomezenost časová i prostorová. V rodině má dítě tu výhodu přijít za rodiči kdykoliv, bez ohledu na „pracovní dobu“. Vychovatelé v rodině zpravidla před dítětem roli otce a matky nehrají, ale tuto roli žijí – jsou v ní. Chovají se otevřeněji, přirozeněji, než kdekoli jinde. To všechno ovšem za předpokladu, že děti a rodiče žijí pod jednou střechou a že všechno, co patří k běžnému dennímu životu, je všem a v plné míře přístupné a na dosah. Samozřejmě v dobře fungující rodině má svou nezastupitelnou pozici důvěra, od níž se odvíjí vše ostatní. Na prvním místě musí člověk důvěřovat sám sobě, že zvládne roli

partnera, rodiče, vychovatele. Potom může očekávat důvěru vzájemnou – mezi jím a manželem, mezi jím a dětmi a dětmi samotnými.

Základem všech vztahů je oboustranná důvěra, z ní plyne vzájemná úcta a láska. Kdo nepřehlíží – nebude přehlížen.

Lao-c

1. 4. Naše rodina – obecná charakteristika

V naší rodině se snažíme o to, aby nás naše děti respektovaly. Respekt ovšem podle mého názoru neznamená strach z rodičů. Respekt musí vycházet z přirozené autority rodičů. Dítě musí vědět, co od rodičů může ve stejných či obdobných situacích očekávat a my, rodiče, musíme na stejné situace stejně reagovat. Jsem přesvědčena, že tento princip vede dítě k tomu, že ví, co v které situaci může udělat, aniž by přišel postih. Od nás, od rodičů, to ale vyžaduje stále stejné chování, nebýt náladoví, věnovat se dítěti, jeho hrám a podobně. To samozřejmě není jednoduché a možná je to to nejsložitější na výchově. Dítě potřebuje náš zájem, naši pochvalu a oporu. V naší rodině dáváme dětem velký prostor jejich zálibám. Nenutíme je, aby dělaly věci proti své vůli. Když se naše dcera rozhodla hrát na klavír, zpočátku ji to bavilo. S manželem jsme koupili starší klavír a přihlásili ji do hodin klavíru. Pak ale za námi přišla, že už hrát nebude. S manželem jsme ji přesvědčovali, že hudební výchova a hra na klavír je krásná, ale dcera řekla, že ji to nebaví. Domluvili jsme se, že dokončí rok a pak se uvidí. Po skončení roku nám řekla, že ji to opravdu nebaví, že by chtěla chodit do keramiky. Přehlásili jsme ji podle jejího přání. Navzájem se snažíme co nejvíce si pomáhat. Přesto vedeme obě děti k samostatnosti. U starší dcery s radostí pozoruji, že je ochotná pomoci druhému. Dcera je o 12 let starší než náš syn. Pokud jsou sami doma, stará se o bratra. Syn dceru na slovo poslouchá a hledá u ni oporu. Když jsme ale doma my s manželem, tak čtyřletý syn bere za autoritu nás. Dcera už je pro něho kamarádka, rovnocenný partner. Dcera i syn jsou na nás citově vázaní a my na ně. Když kdokoliv z rodiny není několik dní doma, navzájem se nám stýská. Dobré rodinné vztahy udržujeme i s našimi rodiči a rodinami mých sourozenců. Pravidelně se všichni scházíme každou neděli u mých rodičů. Jsem moc ráda, že tomu tak je. Všichni cítíme sounáležitost a tady opravdu cítím, co je to domov. Chci takový pocit vypěstovat i ve svých dětech.

2. DOMOV

2. 1. Charakteristika domova

„Dobrý domov je jednou z podmínek šťastného života. A šťastné dětství je jednou z podmínek pro dobré, zdravé utváření lidské osobnosti. Co to ale „domov“ pro dítě je? Co to znamená „tady jsem doma“? Z čeho zážitek domova vlastně vyrůstá? Znamená to především místo, kde se dítě cítí v bezpečí. Je tu chráněno před vším neznámým a nebezpečným.

Za druhé k charakteristice domova patří to, že je tam dítěti dobře. Nejenom že je tam v bezpečí, ale že je to současně i místo jeho prvních objevitelských výprav, místo učení a poznávání, místo radostných prožitků, místo, kde si do sytosti může vyhrát.

Za třetí je domov tam, kde má dítě své místo. Nejenom ve smyslu nějakého toho koutku na hraní, postel, místo u stolu apod., ale především své místo společenské. Doma je tam, kam patříme, kde se s námi počítá.“⁴

Každý domov má svá specifika, svůj řád, svá pravidla. Každý člen fungující rodiny tato pravidla, ať vědomě či podvědomě, víceméně dodržuje. Dítě od narození žije v tomto prostředí, postupně přijímá nenásilnou a přirozenou formou její zvyky, tradice, vzájemnou sounáležitost.

„Domov není místo, kde bydlíš, ale místo, kde ti rozumějí.“

Christian Morgenstern

2. 2. Dětský pokoj

Dětský pokoj není jen několik metrů čtverečních z celkové plochy bytu, ale je to místo, kde děti nejen spí, hrají si, plní své školní úkoly, ale hlavně mají pocit svého klidu, soukromí a respektování tohoto „teritoria“ ostatními členy rodiny. Když budeme respektovat soukromí dětí, budou oni respektovat soukromí naše.

Každý dětský pokoj má bezpochyby svého ducha. Je tvořen uspořádáním nábytku, barvami, které se v pokoji vyskytují a v neposlední řadě i svou specifickou vůní.

2. 3. Dětský pokoj v našem bytě

Naše rodina žije v třípokojovém bytě panelového domu na sídlišti. Vzhledem k omezeným prostorovým možnostem mají naše dvě děti dětský pokoj společný. Je velký dvanáct metrů čtverečních a přesto se do něj vejde vše potřebné. Každý má svou postel, dcera má svůj dostatečně velký psací stůl, kde si vypracovává domácí úlohy. Syn má jeden velký koš na hračky a dva menší na kostky a stavebnice. Plyšové hračky mají některé své stálé místo na poličkách a skříní, jiné se různě povalují po postelích. Prostor se našel i pro malou knihovnu převážně s dětskými knížkami. Celý pokoj je vymalován bílou barvou, na stěnách má dcera nalepené obrázky a fotografie svých oblíbených herců a zpěváků. Svoje nezastupitelné místo zde má i Harry Potter. Pokoj má velké okno, celé odpoledne do něj svítí sluníčko, takže je velice prosvětlený.

3. SPECIFICKÉ ZVLÁŠTNOSTI VÝVOJE DĚTSKÉHO VÝTVARNÉHO PROJEVU

3. 1. Kresba

Jak uvádí J. Piaget: „Kresba má ve vývojové řadě místo mezi symbolickou hrou a obrazovou představou. Podobně jako symbolická hra je kresba provázena funkční radostí a má v sobě svůj cíl. S obraznou představou sdílí snahu napodobit skutečnost.“⁵

Luquet nazval kresbu přímo hrou. Ve svých studiích o dětské kresbě vymežil stadia a podal jejich výklad, který dodnes zůstává platný. Před ním zastávali autoři dva protikladné názory. Jedni se domnívali, že první dětské kresby jsou ve svém základě realistické, že se zpočátku přidržují skutečných předloh a že kresby podle představy se objevují poměrně pozdě. Druhá skupina teoretiků se shodovala v přesvědčení, že první kresby spíš idealizují skutečnost. Zdá se, že Luquet definitivně rozhodl tento spor. Ukázal, že dětská kresba je do osmi až devíti roků ve svém záměru v podstatě realistická, ale že dítě zprvu kreslí to, co ví o sobě nebo o předmětu.

Realismus kresby prochází různými fázemi. Čáranici, jejíž význam odhaluje dítě teprve během kresby nazývá Luquet „nahodilým realismem“. Následuje „nepochopený realismus“, fáze, kdy dítě není schopno syntézy, klade prvky kresby vedle sebe a nekoordinuje je v celek (klobouk kreslí nad hlavou, knoflíky vedle těla apod.).

Po této fázi nastupuje základní období „intelektuálního realismu“, ve kterém kresba překonala již první obtíže, ale znázorňuje v podstatě vlastnosti předlohy bez ohledu na zřakovou perspektivu. Např. tvář kreslená z profilu má i druhé oko, protože člověk má dvě oči, nebo na obraze jezdce jsou nakresleny obě nohy, ačkoli ve skutečnosti lze z profilu vidět pouze jednu nohu.

Okolo osmi až devíti let se objevuje po tomto intelektuálním realismu „realismus zřakový“, vyznačující se dvěma novými rysy. Zaprvé - kresba již zachycuje jen to, co je vidět z určité perspektivy. Profil obsahuje jen to, co je dáno z profilu, co je možné vidět. Skryté části zobrazovaného předmětu nejsou již kresleny a objekty v pozadí jsou stupňovitě zmenšovány vzhledem k předmětům v popředí kresby. Zadruhé - kresba přihlíží k rozložení předmětů podle celkového plánu a jejich vzájemných velikostních poměrů.

3. 2. Vývoj dětské kresby

1. Fáze čmárání

Ve věku od jednoho a půl roku až dvou let objevuje dítě, že rytí nebo tlačení zanechává trvalé stopy. Vznikají čmáranice bez obsahu. To je začátek kreslení. Fáze čmárání je stadium, které slouží k rozvoji motoriky, poskytuje radost z pohybu ruky. Dcera i syn v tomto věkovém období často čmárali po zdech v bytě. Nejčastěji používali červenou pastelku nebo fixy. Rádi kreslili a malovali i křídami na hladkém asfaltovém chodníku před domem. Dcera vybarvovala celé plochy, zatímco syn používal spíš linii. Oba zjistili, že se dají do papíru na měkké podložce, koberci dělat hrotem tužky díry.

2. Symbolické stadium (2 – 4 roky)

Kombinují se různé základní prvky a dostávají teprve po vyhotovení pojmenování. Tuto teorii zcela potvrzuje činnost mého syna. Nejprve nakreslí něco pro mě nepoznatelného a potom poví, co nakreslil. Pracuje spontánně, řadí k sobě předměty, jež spolu vůbec nesouvisí. V tomto stadiu může dojít k fixování určitých schémat – dítě si vytváří pro určité předměty šablony. Hlavonožec patří k prvním symbolům zobrazování člověka.

3. Naivní realismus (mezi 5. – 8., 9. rokem)

Zobrazování je podřízeno vyprávěcímu momentu. Dítě nekreslí co vidí, nýbrž co zná. Dcera velice často malovala princezny, domy. Při malbě se nikdy nezalekla velké plochy na papíře, vyplňovala téměř vždy celý prostor. Používala nejrozličnějších barev, neměla vyhraněné barevné spektrum.

4. Vizuální realismus (9. – 12. rok věku)

S vizuálním nebo kritickým realismem dosahuje dítě novou formu kresebných konstrukcí. Vznikají obrazy, které jsou plánovány. Dítě dokáže zobrazovat dějovou situaci, znázorňuje pohyb, je schopno výtvarně znázornit vypravování děje. Zobrazované předměty stojí v navzájem správném poměru. Přibližně u jedenáctiletých se vyvíjí cit pro perspektivu. Dcera znázorňovala často zážitky ze společných výletů, prázdnin, koupání, sáňkování. Hodně namalovaných a nakreslených obrázků doplňovala psaným komentářem.

3. 3. **Některé kresby a malby mých dětí**

Zde uvádím výběr obrázků, které jsou prací mé dcery a syna. Dcera do asi deseti až dvanácti let malovala velmi ráda. Syn se ve svých čtyřech letech zatím výtvarně neprojevuje. Upřednostňuje spíš jiné činnosti, než výtvarné. Musím ho vyloženě přemlouvat, aby mě něco nakreslil. Mám pocit, že se spíš stydí za to, že nezvládne nakreslit to, co mu navrhnu. Ve většině případů řekne: „To neumím“.

Chtěla bych porovnat názory psychologů na vývoj dětské kresby s kresbami dětí z hlediska věkových období.

Fázi čmárání prošli oba zcela spontánně. Dcera používala převážně pastelky, syn fixy.

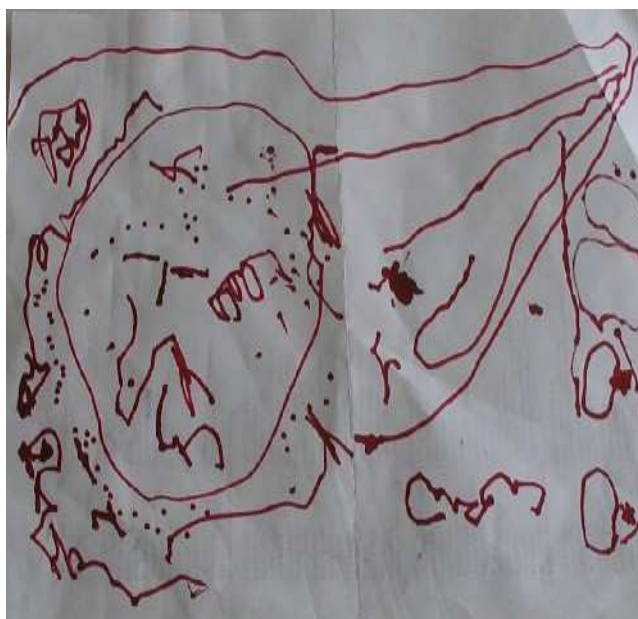
Obr. 1: Zde se mi potvrdilo, že dítě znázorňuje postavy pomocí hlavonožce. Tento obrázek nakreslil syn v asi třech letech.

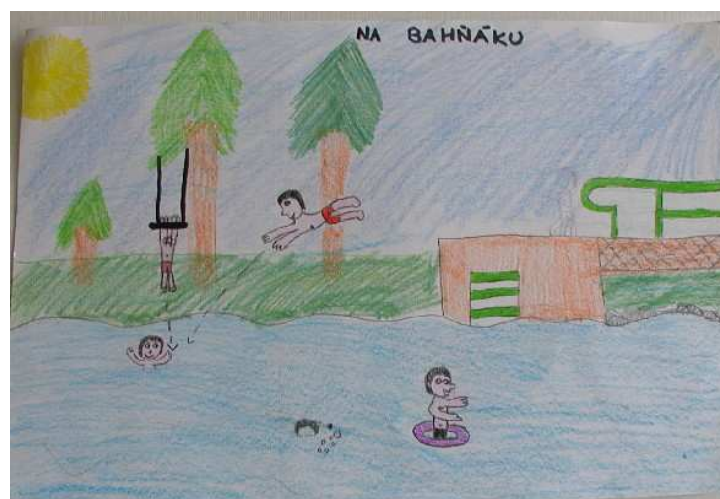
Obr. 2: Tento obrázek nakreslil syn ve stejném věkovém období. Zcela se potvrzuje názor, že dítě cosi nakreslí a teprve potom pojmenuje. V tomto případě je to medúza a žebřík.

Obr. 3: Tuto kresbu syn pojmenoval zase až po dokončení a je to rybník, ke kterému jsme v létě chodili krmit labutě.

Obr. 4, 5 : Dcera ráda kreslila a malovala svoje zážitky – znázorňovala pohyb, děj, což je charakteristické pro vizuální realismus.

4. TVOŘIVOST

4. 1. Co je tvořivost

Názory teoretiků na tvořivost jsou různé a ne jednotné. Obecná definice tvořivosti neexistuje, ale všichni, jež se zkoumáním tvořivosti zabývají se shodují v tom, že tvořivost je schopnost vytvářet nové věci, nebo věci měnit a přetvářet je. Tvořivost je vlastnost specificky lidská a není odvislá od stupně inteligence. Z uvedeného vyplývá, že tvořit může každý člověk. Radost a uspokojení, které přináší úspěchy v tvůrčí činnosti patří k nejsilnějším pozitivním pocitům člověka.

J. Hlavsa popisuje tvořivost následovně: „Tvořivost není totéž co hra, ani se nedá ztotožnit s fantazií, ačkoli obojí s ní organicky souvisí. Má co dělat s myšlením, s logikou i s chováním. Tvořivost obecně, nejen ta výtvarná, značně přispívá k hodnotě každého jednotlivého člověka.“⁶

J. Čáp uvádí, že: „Tvořivost je zvláštní soubor schopností, které se projevují v hledání a nacházení správného a přitom originálního, neobvyklého, původního řešení.“⁷ Tvůrčí schopnost je nepostradatelná při práci konstruktérů řešících technický problém, architektů, spisovatelů, malířů. Tvořivost jedince je značně ovlivňována prostředím, ve kterém žije. Zvláště záleží na tom, zda je rodina i celá společnost ochotna přijímat různé názory, zda je ochotna diskutovat o nových věcech a hledat řešení.

4. 2. Formy výchovy k tvořivosti

Obecně platí, že tvořivost vyvíjí život a jeho změny. Čím více různých změn obsahuje, tím větší účinek na tvořivost by bylo možno očekávat. Člověk se setkává s problémem tvořivosti snad každý den, častokrát si ani neuvědomuje, že právě prochází tvořivým procesem. Tvořivost se v běžném životě projevuje například tím, jaký účes zvolíme pro dnešní den, jak se oblékáme, jak si zařizujeme a zdobíme byt. K základním formám, v nichž se výchova k tvořivosti uskutečňuje, patří mj. hra. Pro hru platí, že

obsahuje kreativní prvky sama o sobě, jako je samostatné plánování hry, změny v ní, improvizace, kombinování, osobitý projev, projevují se povahové vlastnosti dítěte.

4. 3. Rozdělení tvořivosti v závislosti na věku

1. Období po narození – již zde lze začít se základy tvořivosti. V rámci adaptace dítěte na svět můžeme navozovat obměny chování, provádět různá cvičení na dosahování cílů, k němuž vede cesta přes překážky. Vhodné věcné prostředí dítěte poskytuje základ pro jeho další střetávání s okolním prostředím. Od dvou do pěti let věku dítěte zaujímá vedoucí postavení symbolická hra. Zapojuje se již fantazie. Pro chlapce představuje např. dřevěná kostka auto nebo raketu, pro děvčata může být krabice od bot pokojíčkem pro panenku. Na konci tohoto období nastupuje námětová hra, kde dítě vytváří konkrétní situaci, je zde vhodná příležitost pro dramatický projev. Syn často tyto hry vyžaduje. Určí, jakou roli bude mít on a jakou já. Například hrajeme na řidiče tramvaje a cestující, kteří čekají na příjezd, nastupují a vystupují, nebo hra na prince s mečem apod.
2. Předškolní období (5. – 6. rok) – toto období je pro rozvoj tvořivosti ve všech oblastech nejpříznivější, je jakousi kritickou etapou. Dítě ve svém myšlení přiřazuje zvířatům a věcem vlastnosti lidí, je schopno spolupracovat, osvojit si v kolektivu určitou roli, respektovat druhého.
3. Mladší školní věk – hlavní oblastí tvořivosti je ještě hra, ale s vyšší intelektovou, fantazijní a prožitkovou náplní. Je to hra s pravidly, chápání skutečnosti je vícestranné a objektivnější. Např. ve výtvarném projevu prostorovost a vztahy odpovídají již realismu a dítě tvoří podle těchto reálných pravidel.
4. Starší školní věk – postupně ustupuje spontánní hra, zřetelněji vystupuje hra s pravidly. V tvorbě nastupuje nový prvek: abstrakce.

Na závěr této kapitoly několik postřehů a vlastních názorů:

- Je velmi příjemné prožít tak spokojené dětství, že je někdy nechce člověk opouštět ani v dospělosti
- Rozvíjení tvořivosti je jednou z důležitých věcí, které mohou rodiče pro své děti udělat
- Vlastní tvořivost je zdrojem, z něhož člověk čerpá uspokojení po celý svůj život
- Tvořivost má co více činit s hrou než s prací

Poznatky získané v dětství jsou nezničitelné – jsou jako bys je vyryl do kamene.

Arabské přísloví

4. 4. Hra

„Hra je souvislý sled druhotných doplňkových transakcí, jež směřují k jasně definovanému, předem známému výsledku. Dá se vyjádřit jako obměňující se soustava často opakovaných transakcí se skrytou motivací anebo jako řada tahů s různými léčkami nebo fintami.“⁸

Hra je náplní dětství, je nezbytnou součástí dětských činností. Formuje psychické procesy – vnímání, představy, fantazii, citové procesy, paměť a další. Dále psychické vlastnosti – schopnosti, temperament, charakter a v neposlední řadě psychické stavy – pozornost, náladu. Hra nám zprostředkovává poznávání, přetváření i prožívání. Její účastníci v ní žijí intenzivním životem, vkládají do ní všechny své schopnosti. Je projevem dětské osobnosti.

Období, kdy má dítě před nástupem do školy, je nazýváno „zlatým věkem dětské hry“. Na rozdíl od práce je však hra vždy činností symbolickou, doprovázenou pocitem spontánnosti, svobody, dobrovolného rozhodnutí a samoučelnosti, její primární motivací není „tvorba užitkových statků“, ale má účel „sama v sobě“ – tedy hrát si. Každé dítě od nejútlejšího věku má potřebu vykovávat jakoukoliv činnost, chce se něčím zaměstnávat.

Při společné výtvarné práci jsme také uplatňovali hru, aniž bychom si to uvědomovali. Naše činnost byla zpočátku plánovaná, ale postupně se stávala spontánní, leckdy jsme i improvizovali a měnili předem stanovené postupy. Výsledek naší činnosti, ať už zdařilý či nezdařilý, nás vždy potěšil, protože jsme ho vyrobili společně pro svou radost, pro ozdobení bytu, někdy výtvar posloužil jako hračka pro syna, z čehož jsme měli snad největší radost.

Podstata hry není ve vítězství, ale ve hře samotné.

Jack London

4. 5. Fantazie

Fantazie prostupuje celý lidský život, v tvůrčím procesu je jeho hnací silou. Charakteristickou vlastností fantazie je mnohoznačnost a pestrost. Má nespočet projevů a forem. Je všude a nikde, vyskytuje se v příliš mnoha podobách, než abychom ji mohli jednoznačně definovat a popsat.

Fantazie a představivost je neodmyslitelnou součástí tvůrčí aktivity. V souvislosti s tvůrčím procesem je fantazie úzce spojována především s uměním. Básníci, hudebníci a výtvarní umělci vytvářejí svá díla, která již od samého začátku budují na základě svých fantazijních představ. Autorova fantazie sama určuje myšlenkové předpoklady a výstavbovou logiku výtvaru.

Psycholog Rohrer pokládá fantazii za „schopnost přebudovat a sdružit do nových kombinací vzpomínkové představy a tím dát vzniknout představovým spojením, která nikdy nebyla zažita jako skutečnost.“⁹ Například když dítě maluje draka nebo jinou pohádkovou bytost, vytváří ji sice na základě nějakých obecných znaků, s nimiž se setkal při čtení pohádky nebo na obrázku, ale také je díky své fantazii schopno namalovat originálního tvora.

Fantazie je zvláštním postojem k sobě samému i ke skutečnosti a je výrazně podmíněna osobností člověka. Člověk je schopen pracovat s materiálem skutečného okolního světa, ale i s uměle vytvořenými fantazijními myšlenkami. Dovede vytvářet fantazijní modely, představy vize reality i budoucnosti. Fantazie tak člověku dává

schopnost budovat „mosty“ mezi tím, co je, co má být, a dokonce i mezi tím, pro co doposud ve světě reality nejsou žádné předpoklady. Tak lidský jedinec překonává nezměnitelnost vnějších i vnitřních okolností a tvořivě je přebudovává.

5. ESTETICKÁ A VÝTVARNÁ VÝCHOVA OČIMA J. A. KOMENSKÉHO

„Komenský vidí, co vychovatelé před ním jako by neviděli: že si děti hrají, že se rády přestrojují, že kreslí dřív, než je k tomu někdo navedl. Chápe se těchto přirozených projevů, aby jim dal vyznít a aby na ně narouboval svůj pedagogický úmysl. V Informatoriu školy mateřské praví, že „dětí mají také do malířství a písářství zavozovány býti..., a to třeba hned v třetím nebo čtvrtém roku..., jmenovitě dáváním jim do ruky křídly (nebo uhle u chudších), a tím aby sobě punkty, čáry, háky, kliky, kříže, kolečka dělaly, jak chtějí, čehož se jim i muštr po maličku ukazovat může, vše ze hry a kratochvíle..., a pak v optice (dítě) prospěje, bude-li znáti co světlo, co tma, též barev některých jména etc.

„V druhém a třetím roce optiky cvičení jest, když se jim něco malovaného a barevného ukazuje, též krása oblohy, stromů, kvítí, vody tekuté. Item dávati jim na ručičky i na krk páteře korály, sukničky pěkné, nebo sobě i na to všecko hledí rády, ovšem pak do zrcadel, a to i zrak ostří i mysl k jadrnosti zavodí.“

V čtvrtém roku a dále optiky jim přebývati vyváděním a vynášením nich časem do dvoru, do zahrady neb na pole neb k řece, aby spatřováním živočichů, stromů, bylin, kvítí, tekoucí vody, točících se mlýnů a čehokoli podobného oči popásly, nýbrž i malování v knihách, po stěnách etc. jim milá jsou, přátí se jim jich má i naschvál někdy do toho mají zavozovány býti.“

6. VÝTVARNÉ ČINNOSTI V NAŠÍ RODINĚ

6.1. Materiál

Předměty vznikají jako výsledek funkčních, materiálových, provozních, prostorových, společenských, estetických vztahů. Funkce je závislá na dobové aktuálnosti – doba vzniku, doba užívání – i na názoru, co je třeba za funkci považovat.

Předměty na nás působí také svou estetickou stránkou, vnímanou opticky – tvarem, barevností, materiálem – výslednou dokonalou formou, souzněním s prostorem.

Materiál je stále důležitým činitelem při vzniku výrobku. Výrazně se podílel na estetické, funkční, tvarové podobě výrobku. Materiál naši práci omezoval i inspiroval, nutil nás myslet a pracovat v jeho možnostech, měl také vliv na pojetí díla.

V domácích podmínkách, ve kterých pracovala naše rodina, se dá využít nejrozumnějšího výrobního materiálu. Když jsme chtěli vyrobit nějakou věc, využili jsme plně materiálu, který se našel v naší domácnosti, nemuseli jsme chodit po obchodech a nakupovat jakési „polotovary“ pro naši domácí výrobu. Jsem přesvědčena, že v každé rodině se najde spousta odložených věcí, které splnily svou původní funkci a jsou takzvaně na vyhození. Najdou se nejrozumnější sklenice, láhve, petlahve, které můžeme pomalovat barvami na sklo, temperami nebo obyčejným lihovým fixem. Můžeme je oblepit barevným papírem, látkou, omotat provázkem, drátkem, pokapat voskem. Zvláště využití plastových lahví nám nabízí mnoho možností díky svým barevným možnostem, různým velikostem a tvarům. Je možné z nich vyrábět nejrozumnější bytosti. Můžeme využít toho, že se dají poměrně jednoduše rozřezat. A pak jsou na světě nejrozumnější košíčky, odřezáním dna vznikají mističky, které můžeme pospojovat izolepou a vytvářet různé květiny na okna či na zeď, nebo jenom prostě mističky na nejrozumnější pochutiny, které položíme na stůl. Plastové láhve lze použít i při výrobě obyčejného krmítka pro ptáky. V tomto případě je jejich využití ekologické hned ze dvou důvodů. Nemusí se pálit ve spalovnách, což určitě zatěžuje ovzduší, ale taky v dětech pěstujeme vztah k přírodě.

Časem se u nás nashromáždilo opravdu velké množství všelijakých korkových zátek a vršků od nápojů. Z barevných plastových uzávěrů můžeme vytvářet různé mozaiky na zeď, provrtané je zavěsíme na pevný provázek a můžeme mít závěs třeba do dveří. Z proděravěných vršků lze vyrobit i originální rohožku tak, že je přibijeme na dřevěnou podložku ostrou hranou vzhůru.

Je možné využít také papíru – starých novin a časopisů, různých kartonů, krabic, barevných papírů, svačtinových sáčků... Můžeme ho trhat, stříhat, mačkat, dá se nalepit, nabarvit.

Textilní materiál také nachází své široké uplatnění. Lze na něj malovat, obtiskovat, je vhodný pro stříhání, různé ústřížky můžeme opět na něco přišít. Rádi využíváme stará prostěradla nebo staré jednobarevné ubrusy, či trička pro batikování.

Krásně využitelná je i kůra citrusových plodů. Lépe nám poslouží pro výrobu dekorace, než v koši. Dá se vykrajovat a napichovat na špejle, usušenou kůru můžeme nasypat do zavařovací sklenice.

Máme to štěstí, že můžeme získat i různé odřezky a odpad z dřevodílny. Zde jsme použili hobliny na výrobu vánočních ozdob, zbytky dýhy na výrobu obrázků.

Staří řemeslníci, umělci (skláři, hrnčíři, tkalci, nábytkáři) se více než my vraceli k přírodě, na níž byli při veškeré své činnosti značně závislí. Dříve ho lidé využívali, protože přírodní materiál byl levný, relativně dobře dostupný. Dnes je to přesně naopak, každý přírodní materiál (dřevo, kámen) patří k těm nejdražším. Protože si každý člověk tento, jistě vysoce kvalitní materiál, z ekonomických důvodů nemůže pořídit, často využívá jakési náhražky. Jedná se o různá lamina, dýhy, dřevotřísku, ale své obliby si vydobýly i plastové výrobky. Tam, kde výrobci i dnes spoléhají na technologickou pravdivost výroby a materiálů, na jejich charakter a určení, tam není pochyb o oprávněnosti a začlenění výsledků výroby do života. Platí to nejen o tradičních materiálech, ale i o nových, pro které se hledá dobrého užití. Toto je velkým kolektivním úkolem dizajnéřů a výrobců.

Lidé často propadají tradovanému omylu, že „kvalitní výrobek“ musí být z „kvalitního materiálu“ a vyroben nejpokrokovější technikou. Co je to ale kvalitní materiál? Kvalitu je možné hodnotit ve vztahu k nějaké konkrétní funkci, ke konkrétním potřebám člověka, v konkrétní životní situaci. Není možné říct jednoznačně, že například dřevo je kvalitní materiál a plast je nekvalitní materiál. Každý materiál má určitou, přesně definovatelnou kvalitu, která není „lepší“ nebo „horší“, ale která je pro různé účely různě vhodná. Každý materiál má své přednosti i své nedostatky v závislosti na jeho využití.

V dnešní době by sotva někdo používal dřevěné nádobí, dřevěný příbor. Moderní doba s sebou přináší požadavky na snadnou údržbu, na pěkný design a v tomto případě zrovna sklo, porcelán nebo kov jsou tím „kvalitnějším“ materiálem.

Dříve byl „drahý“ materiál (zlato, stříbro, cizokrajná dřeva, kameny) odhalován, „levný“ a technicky méně dobře zpracovaný zakrýván (sklo bylo zdobeno malbou, měkké domácí dřevo lakováno), nebo zpracován tak, aby napodoboval materiál dražší. Dnes jsou estetické tendence jiné. Je snaha materiál nezakrývat, uplatnit jeho specifický výraz, jeho funkční a tvarové užití. Předností výrobku se stává i to, s jak minimálním množstvím se dosáhlo požadovaného provozního i estetického účinku. Velké množství použitého materiálu je v současnosti pokládáno za negativní nejen z hlediska ekonomického. Cit pro čistý, zpracováním neznásilněný materiál je dominantním znakem soudobé výtvarné tvorby, bez jeho rozlišování na levný a drahý.

6. 2. Úvaha nad tvary

Tvar můžeme definovat jako záměrnou konečnou podobu uměleckého cíle. Vždy je výsledkem aktivní práce spojené se znalostí materiálu, výroby, účelu. Řekneme-li tvar, nemáme na mysli velmi úzké pojetí tvaru jen jako obrysové linie určité velikosti předmětu, ale myslíme tím soubor užitých hodnot – funkčních, materiálových, estetických znaků.

V dnešní době upřednostňujeme jednoduchý, funkční tvar a maximálně využíváme všech vlastností materiálu. Přitom tato tvarová jednoduchost neznamena, že by se předmětu při jeho výrobě věnovala malá péče, naopak, je výsledkem dokonalé přípravy samotného tvůrce, preciznosti práce, čistoty zpracování a pojetí. Konečné zhodnocení výrobku a jeho funkce není závislé na materiálu ani na tom, kolik autor vynaložil práce, ta bývá často uživateli skryta, jelikož jako neodborník nezná třeba potřebný postup, technologie a podobně.

Pro současnou výrobu užitkových předmětů je typické, že se vyrábí ve velkém množství, opakovaně v sériích. Možná díky tomu může být ekonomicky výhodnou. Tvary jsou násobeny, opakují se nejen ve zcela stejných sériích, ale i v obměnách tvarových. Průmyslová výroba dodává na trh velké množství výrobků, které mají sloužit v praktickém životě člověku. Tuto její schopnost pocítujeme jako civilizační jev. Současně je tato sériová výroba neosobní, výrobky nemají takovou minulost jako díla rukodělných mistrů.

Každá ruční práce je originální, autor do ní vkládá kus sebe, vynaloží na ni velké úsilí, mnoho času, jež se může počítat i na dlouhá léta.

6. 3. Charakteristika výrobků lidové umělecké tvorby

Výrobky z přírodních pletiv – sláma, orobinec, vrbové proutí.

Pro své vynikající vlastnosti se stále využívá lýko, orobinec, vrbové proutí, sláma, v poslední době kukuřičné šustí. Většinu výrobků z nich tvoří košíkářské práce, jež jsou předměty ryze účelné. Nemají obvykle jinou výzdobu než krásu materiálu a jeho čisté, promyšlené zpracování. Jsou to nejlevnější materiály, všude dostupné. Tato pletiva je možné naaranžovat i jen do vhodné vázy a při vkusném a jen maličko promyšleném uspořádání plní krásně dekorativní úlohu v našich domovech. My ve své činnosti také využíváme slámu a obilné klasy. Tento materiál jsme si přinesli ze společné vycházky přírodou.

Ozdobné předměty, vyráběné tradičně i ze slámy, se nyní převážně uplatňují při výrobě vánočních ozdob. Sláma je zpracovávána do prostorových geometrických útvarů, zvířátek, plošných hvězd. Jsou z ní šity a navlékány řetězy, závěsy dotvořené i jinými lehkými materiály (stužkami, drobným suchým ovocem, suchými květinami, suchými plody).

Vrbové proutí je velmi dávno používáno na košíkářské práce. Vyniká svou lehkostí, pružností, a proto dobrou zpracovatelností. Jeho příznivý estetický účín je nově využíván při výrobě nábytku (vzdušné plochy stěn skříní, prádelníků, botníků, křesla, prádelní koše...).

Výrobky ze dřeva

V našich domovech nacházejí své místo i výrobky ze dřeva. Často se ovšem jedná jen o jakousi imitaci dřeva, ale dojem dřeva v nás vyvolává a to převážné většině lidí postačuje. Používáme různé sedačky, lavice, postele, kuchyňské linky, skříně. I v našem bytě je veškerý nábytek vyroben z těchto napodobenin dřeva, ale svůj účel plní i vzhledově se nám líbí.

Výrobky z pálené hlíny

Tradiční lidová keramika neobstála v tvrdé konkurenci s moderními způsoby výroby. Z běžného dennodenního používání ji vytlačilo nádobí kovové, porcelánové i skleněné. Nemohla mu konkurovat cenou, trvanlivostí ani jinými provozními vlastnostmi. Tuto skutečnost způsobily společenské změny, změna způsobu hospodaření, názorů na hygienu, i proměna vkusu.

Pro potřeby současného života byla lidová keramika upravena především po stránce technologické, i v sortimentní skladbě a je o ni mezi kupujícími poměrně velký zájem. Opět získávají oblibu soupravy čajové, kávové, nádoby na mléko, různé zásobnice na potraviny, koření, džbány na pivo a víno, svícny i ozdobné květináče.

I v naší rodině se těší keramika velké oblibě. Navzájem si při různých příležitostech věnujeme různé vázičky, hrníčky, džbány. Ale spíše ji používáme k dekorativním účelům. Dcera navštěvovala dva roky keramický kroužek při místní základní škole a velice se jí tato činnost líbila. Máme doma obrovské množství jejích vlastnoručních výrobků. Spoustu jich vyrobila i jako dárek pro nejširší rodinu a obdarovaný byl příjemně potěšen. Vždy měla zpětně velkou radost i ona.

7. LIDOVÉ ZVYKY A TRADICE V ROČNÍM OBDOBÍ

7. 1. Masopust

Masopust se slaví tři dny před Popeleční středou, od které začíná čtyřicetidenní půst končící o Velikonocích. Mnozí badatelé spojují rej masopustních masek s tradicí předkřesťanských pohanských obřadů, na něž se navázala činnost církve podle zásady, co nelze potlačit, je nutné převzít a uzpůsobit vlastní potřebě. Přípravou na masopust býval čtvrtek před masopustní nedělí. Nazýval se taky „tučný čtvrtek“ nebo „tučňák“. Předcházela mu zabíjačka a k obědu byla vepřová pečeně s knedlíkem a zelím. Říkalo se, že na „tučný čtvrtek“ má člověk jíst a pít co nejvíce, aby byl při síle celý rok. Hlavní zábava začínala v masopustní neděli, kdy se jedlo a pilo, ale hlavně tancovalo až do rána. Tanec pokračoval masopustním pondělím, to se konal „mužovský bál“, kde neměli přístup svobodní. Tancovali pouze ženatí a vdané. Tradovalo se, že jak vysoko bude selka při tanci vyskakovat, tak vysoko poroste toho roku obilí či len. Vyvrcholením masopustu bylo úterý. Toho dne procházeli ulicemi průvody maškar a na závěr se o půlnoci pochovávala basa. Masopust se slaví dodnes a je pro něj typický právě průvod masek, které procházejí vesnicí či městem, vyhrávají a zpívají různé koledy.

7. 2. Vynášení smrtky ze vsi

O smrtné neděli se vynáší smrt – smrtholka, Morena nebo Mořena. Je to starý zvyk, který je spojen s koncem zimy a začátkem jara. Moranu vynesli mládenci a dívka za zpěvu z vesnice a svrhli ji do potoka. Potom se účastníci průvodu dali na kvapný útěk a k tomu se váže pověra, že ten kdo zůstane pozadu nebo zakopne a upadne, do roka zemře. Se svou rodinou chodíváme pravidelně vítat jaro do Údolí Bílého potoka ve Šmelcovně. Obvykle bývá nepříznivé počasí, ale rádi bychom poskytli dětem příležitost účastnit se této tradice,

zhlédnout vystoupení žáků místní základní školy a hlavně vhození Moreny do potoka. Tento okamžik syna zaujme ze všeho nejvíce.

7. 3. Tradice jarních svátků –Velikonoc.

Velikonoce jsou nejvýznamnější křesťanský svátek a jsou spojeny s památkou ukřižování a vzkříšení Ježíše Krista. Mají tisíciletou tradici, ještě z doby předkřesťanské. Oslavují konec zimy a příchod jara, probouzející se přírodu a nový život. Jsou vyznáním víry v obnovu sil, zdraví člověka i hospodářských zvířat, v hojnost úrody. Začínají Květnou nedělí. Po Květné neděli následoval pašijový týden (Pašije – utrpení), poslední týden čtyřicetidenního půstu. Každý následující den měl své pojmenování a své ustálené zvyklosti: Modré pondělí, Šedivé úterý, Škaredá středa – věnovaná bílení chalupy, Zelený čtvrtek – den, kdy děti zaháněly zlo hlukem a řehtačkami, Velký pátek – den ukřižování a nejpřísnějšího půstu, Bílá sobota, Boží hod velikonoční a Červené pondělí – podle barvy velikonočních vajec. Úctu k přírodě naši předkové projevovali kultem slunce, který spočíval v přípravě pečiva kulatých tvarů. Vztah k vodě vyjadřovali omýváním v tekoucí vodě, vztah ke stromům šleháním živými proutky, vejce symbolizovala zrození nového života. Zvyků a obyčejů je celá řada. Mnohdy již neznáme jejich vysvětlení, ale udržujeme je dodnes. Nejvíce se dochovala tradice zdobení velikonočních kraslic, pečení velikonočních beránků, mazanců.

I v naší rodině samozřejmě tradici barvení vajíček dodržujeme, pečeme beránka. Babička napeče perníčky s velikonočními motivy, které dává také nám, hojně si vyzdobí byt kuřátky, zajíčky, vajíčky, velikonočním věnečkem, dokonce si každoročně s dostatečným časovým předstihem vyseje obilí. Já vyzdobím náš byt velice střídmo, snad jen kvůli tradici a dětem. Přestože je to největší křesťanský svátek, já jsem bohužel v této události zalíbení nenalezla.

Vejce mělo v lidovém pojetí schopnost přivolávat jaro, úrodu a plodnost. Bylo vždy symbolem nezanikajícího života, symbolem znovuzrození. Jarní obřady se proto nikdy neobešly bez vajec. Jejich zázračnou moc znásobovalo barvení – především načerveno. Název kraslic pochází ze staroslovanského krasnyj. Červená byla nejoblíbenější, byla barvou lásky a krve, radosti a života, bezpečí a ochrany. Oblíbené byly i přírodní tóny od

hnědé po žlutou – symbol slunce. I my nejčastěji barvíme vajíčka načerveno a v cibulových slupkách. Nejméně oblíbenou barvou na velikonočních vajíčkách je pro mě modrá, tu už několik let nepoužívám.

Ko-ko-dák,
sedla slípka na bodlák,
roztrhla si koleno,
ono jí to bolelo.

Z Moravy

7. 4. Den matek

Den matek nemá v kalendáři přesně stanovené datum, ale tradičně se připomíná druhou neděli v květnu. Tímto svátkem vyjadřujeme poděkování za lásku, péči a starostlivost všem maminkám. Od svých dětí a manžela vždycky malou kytičku dostanu a velice mě potěší.

7. 5. Dušičky

2. listopad je označován jako Památka všech zemřelých. Lidově nazýván Dušičky. Je to vzpomínka na zemřelé. Úctu a vděčnost svým předkům projevovali lidé od nejstarších dob. Je to křesťanský svátek. I my tento svátek udržujeme se vši úctou a vždy společně s babičkou vyrobíme buď věneček či jinou ozdobu. V minulosti se konaly průvody na hřbitovy, lidé navštěvovali hroby svých zemřelých a přátel, zdobili je květy, věnci a svícemi.

Někde se peklo i zvláštní pečivo zvané „dušičky“, kterým se obdarovávali pocestní, žebráci u kostela a chudáci.

7. 6. Mikuláš

Svátek sv. Mikuláše je od středověku spojován s vírou v bohatství. Obchodníci toho dne uzavírali složité obchody. V některých zemích je považován za patrona šťastného manželství, modlí se k němu svobodné dívky, toužící po ženichovi. V české tradici se mikulášská nadílka odbývá vždy v předvečer svátku – tedy 5. prosince. Již ve 14. století mikulášské maškary obcházely domácnosti s muzikou a zábavou. Teprve později se to změnilo na nadílku dětem a z velkého průvodu zůstal jen Mikuláš, čerti a andělé.

Tento den si určitě nejvíc užívají děti. Vždy u nich navodíme atmosféru očekávání. Syn se celý den dívá z okna, jestli neuvidí čerta s Mikulášem. Když se setmí, už se stále drží v mé blízkosti. Maskované koledníky k nám zatím nezveme, chceme, aby jeho zážitky byly spíš příjemné díky nadílce, kterou obě děti nacházejí za oknem. Koneckonců syn sám vyžaduje, aby k nám čert nechodil.

7. 7. Vánoce

Předvánoční a vánoční čas má naše rodina moc ráda. Vždycky se snažím při všech přípravách udržovat pěknou atmosféru, i když ne vždy se mi to úplně daří. Tyto svátky s sebou přinášejí i shon při obstarávání vánočních nákupů, nakupování dárků, úklidu. Někdy zavládne i nervozita. Když mám ale tuto činnost zvládnutou, v samotný Štědrý den už užíváme jen pohodu. Manžel s oběma dětmi odjíždí na procházku po vánočním městě a krátkou návštěvu k rodičům. Já mezitím stihnu nazdobit stromeček, obalit vánočního kapra, připravit salát a čočkovou polévku. Stromeček synovi ukazujeme až při rozbalování dárků. Na Ježíška samozřejmě ještě věří a my mu tuto víru chceme uchovat co nejdéle.

Štědrý den je označován jako předvečer slavnosti. Během dne se dodržoval přísný půst a rodiče dětem slibovali, že uvidí večer zlaté prasátko, pokud půst dodrží. Taky je strašili, že Perchta – Bílá paní rozpárá ty, kteří se nepostili. První zmínky o vánočním stromku pocházejí z roku 1570. V průběhu 17. a 18. století se vánoční stromek pomalu rozšířil po německém území a počátkem 19. století se objevuje i v českých zemích. V Praze ho poprvé vystrojil v roce 1812 ředitel Stavovského divadla.

V současné době si lidé zdobí vánoční stromček nejrozličnějším způsobem – slaměnými ozdobami, perníkem, nejrozličnějšími stužkami, ale i skleněnými ozdobami, třpytivými baňkami a samozřejmě svíčkami. Vždyť rozzářený stromček je nejkrásnější. V naší rodině zdobíme stromek kombinací zlaté a červené barvy a jednobarevnými bílými elektrickými svíčkami.

DOTAZNÍK

8. Záměr dotazníku

Dotazníkem jsem chtěla zjistit, jaký mají děti vztah k výtvarné výchově. Oslovila jsem žáky běžné základní školy – nikoliv ZUŠ. Tyto dotazované děti praktikují výtvarnou výchovu v rámci povinných předmětů – můžeme předpokládat, že ne všichni mají výtvarnou výchovu mezi oblíbenými předměty.

Dotazník jsem realizovala ve škole, kde jsem plnila povinnou pedagogickou praxi. Dětem jsem rozdala předem vyhotovený dotazník, který obsahoval sedm otázek, žáci odpovídali anonymně. Odpovídalo 45 dětí ve věkovém rozmezí 8 – 10 let.

Otázky obsažené v dotazníku:

1. Baví tě předmět výtvarná výchova?

Děti měly na výběr ze čtyř odpovědí:

Ano

Spíše ano

Spíše ne

Ne

2. Proč?
3. Navštěvuješ nějaký zájmový výtvarný nebo keramický kroužek?
4. Podporují tě rodiče ve tvé zájmové činnosti?
5. Zabýváte se společně s rodiči a sourozenci výtvarnou činností doma?
6. Dodržujete v rodině nějaké lidové tradice a zvyky (např. o Vánocích, Velikonocích)?
7. Svůj volný čas využiješ k výtvarné práci nebo dáš přednost jiné činnosti? Jaké?

8. 1. Vyhodnocení dotazníku

Otázka č. 1: Baví tě předmět výtvarná výchova?

Víc jak polovina dětí odpověděla ano.

Otázka č. 2: Proč?

Děti odpovídali kladně proto, že je baví kreslit, malovat, modelovat, baví je pracovat s keramickou hlinou. Někteří svou odpověď zdůvodnili tím, že ve výtvarné výchově se nemusí moc přemýšlet, nemají strach ze zkoušení, při tomto předmětu se uvolní.

Záporné odpovědi – nechce se jim vymýšlet a tvořit nové věci, raději třeba cvičí nebo počítají.

Otázka č. 3: Navštěvuješ nějaký zájmový výtvarný nebo keramický kroužek?

Zde se vyskytly v nadpoloviční většině záporné odpovědi.

Otázka č. 4: Podporují tě rodiče ve tvé zájmové výtvarné činnosti?

Pravděpodobně děti navštěvující výtvarný kroužek u svých rodičů podporu nacházejí, některé maminky dokonce chodí do keramických kroužků s dětmi. Ostatní děti navštěvují sportovní oddíly nebo jsou podporovány ve hře na hudební nástroj.

Otázka č. 5: Zabýváte se společně s rodiči a sourozenci výtvarnou činností doma?

Odpovědi byly v naprosté většině negativní.

Otázka č. 6: Dodržujete v rodině nějaké lidové tradice a zvyky?

Na tuto otázku odpověděly všechny děti kladně. O Velikonocích všichni barví vajíčka, chlapci chodí na pomlázku, některé maminky nebo babičky pečou velikonočního beránka, perníčky. O Vánocích samozřejmě zdobí ve všech rodinách stromeček, adventní věnec si buď vyrobí sami nebo ho koupí, dále kupují nejrůznější vánoční ozdoby, jmelí, vyzdobí si byt i okna. Na Štědrý den někteří drží půst, rozkrojí jablíčka.

Otázka č. 7: Svůj volný čas využiješ k výtvarné práci nebo dáš přednost jiné činnosti? Jaké?

Z odpovědí dětí je patrné, že spíše upřednostní jinou činnost – např. počítač, jdou ven, čtou si, sledují televizi.

8. 2. Výsledky dotazníku

Otázka č. 1:

Ano - 28

Spíš ano – 7

Ne - 4

Spíš ne – 6

Otázka č. 2:

32 dětí odpovědělo kladně, protože je baví malovat, kreslit

5 dětí z důvodu, že si při tomto předmětu odpočnou od myšlení

8 dětí má radši jiné předměty než výtvarnou výchovu

Otázka č. 3:

Ano – 13

Ne – 32

Otázka č. 4:

Ano – 10

Ne – 29

Neodpovědělo – 6

Otázka č. 5:

Ano – 11

Ne – 34

Otázka č. 6:

Ano – 45

Ne – 0

Otázka č. 7:

Výtvarná činnost – 6

Čtení knížky – 3

Sledování televize – 17

Počítač – 14

Jde ven – 5

PRAKTICKÁ ČÁST

Motto

Důležité je tvoření, nikoli výtvor

9. CÍL A OBSAH

Praktickou část diplomové práce jsem realizovala se svou rodinou. Jsme čtyřčlenná rodina, do naší činnosti se zapojila i babička našich dětí.

Nejprve jsem si prostudovala literaturu pojednávající o výtvarných činnostech – zde jsem čerpala inspiraci, ale také jsem tvořili na základě svých vlastních nápadů. Některé práce jsme tvořili společně, jiné jsou zpracovány individuálně.

Cíle praktické části jsem stanovila následovně:

1. Dokázat, že rodina může vyplnit volný čas společně s dětmi i výtvarnými činnostmi.
2. Rozvíjet a obohacovat pomocí nejrůznějších výtvarných činností fantazii, představivost. Tyto aktivity můžeme pojmut i jako hru.
3. Ubezpečit se, že tvořit se dá z nejrůznějšího materiálu.
4. Chci u dětí navodit vědomí, že i v dnešní uspěchané době najdeme čas a chuť věnovat se sobě navzájem při pracovní hrové aktivitě.

Materiál, který hodlám využít, sestává z různých krabic, papírů, barevných papírů, novin, vodových a temperových barev, remakolových barev, různých kousků textilu, pecek z ovoce, drátků, pet lahví a v neposlední řadě i odpadu z dřevodílky.

Výtvarné práce jsme realizovali v průběhu jednoho roku. Zaznamenávala jsem je chronologicky, vyráběli jsme nahodile i plánovaně. Zohlednili jsme svátky v roce, které se udržují v celonárodním měřítku, ale i narozeniny členů naší rodiny.

Předkládám náměty výtvarných činností, které lze realizovat v domácích podmínkách. Každý výsledný produkt naší činnosti jsem opatřila fotodokumentací.

10. CO JSME UDĚLALI U NÁS DOMA – naše vlastní tvorba

*Když divoké kočky bloudí v ořeší
a první sněženky nás potěší
když petrkličem odemkne se k večeru
obloha pro ptáky co táhnou k severu
když slepičky ukrywají vajíčka
pro každého malého človíčka
velcí i malí vědí uprostřed těch krás:
jaro zas přišlo mezi nás.*

Obr. 1: Barevní ptáčci

Tyto ptáčky jsme vyráběli pro velikonoční výzdobu. Mají sloužit k zavěšení na větvičkách ve váze.

Materiál: Barevný filc, nůžky, lepidlo, nit.

Průběh činnosti: Podle šablony vystřižené z tvrdého papíru jsem obkreslila ptáčky na filc, následně je vystříhla. Vystříhla jsem také malá očička různé barvy a dala jsem synovi na výběr, kterému ptáčkovi chce oči nalepit. Má pomoc při lepení očí spočívala v tom, že jsem mu ukázala, kam asi oči patří. Kápala jsem trochu lepidla na podklad a syn je přimáchl. Činnost se nám oběma líbila, probíhala tak, jak jsem předpokládala, byla to práce jednoduchá, u které se nevyskytly žádné problémy. Hotové ptáčky jsme ihned zavěsili na větvičky, které byly už připravené ve váze.

Obr. 2: Velikonoční vajíčka

Symbolem Velikonoc jsou samozřejmě barevná vajíčka. Protože chci v rodině tradici barvení vajíček dodržovat, i letos jsme jich několik na ozdobení stolu připravili. Použili jsem různé techniky, vyvrtaná vajíčka jsme dostali od babičky.

Materiál: vyfouknutá vajíčka, barvy, sláma, voskovky, lepidlo, lžice, svíčka.

Průběh činnosti: Některá vajíčka jsme obarvili úplně jednoduše barvou na vajíčka. Buď zůstala čistá bez další výzdoby, nebo jsme přidali slámu. Zkoušeli jsme i rozpustit barevné voskovky a těmi vajíčka pokapat. Z této činnosti má dcera památku na celý život v podobě jizvy na malíčku od horkého vosku. Pracovaly jsem jen já a dcera, syn se jen díval, nechtěl se do činnosti zapojit. Práci nám ale pochválil, vajíčka se mu podle jeho slov líbila.

Obr. 3: Sádrové květináče

Doma máme staré a nehezke hliněné květináče, které nechci ještě vyhodit. Přemýšlela jsem, jak bych je mohla vylepšit, aby byly použitelné v bytě. Babička mě dala tuto radu.

Materiál: Hliněné květináče, sádra, voda, skleněné střepy, barvy na sklo.

Průběh činnosti: Na očištěné květináče jsem nanesla vrstvu hustší sádry a nechala krátce zaschnout. Potom jsem na sádru přitlačovala skleněné střepy, které jsme si předem obarvila barvami na sklo. Z bezpečnostních důvodů jsem se zabývala touto činností pouze já. Tyto vylepšené květináčky máme v obývacím pokoji.

Obr. 4: Vtipná kaše

Obě naše děti mají rády krupicovou kaši. Aby neměly stále stejnou - sypanou skořicí či kakaem, napadlo mě, že ji nějak ozvláštním.

Materiál: Barevné lentilky, jahody, ovocné bonbóny, čokoládové cukrářské zdobení.

Průběh činnosti: Když kaše na talíři trošku ztuhla a na povrchu vychladla, udělala jsem vlasy z čokoládového zdobení, nos a oči z lentilek a ovocných bonbónů, z jahody pusy. Z konečné podoby kaše jsem měla radost, byla jsem přesvědčená, že bude syn překvapený. S nadšením ho volám ke stolu a když přišel, žádný údiv se nekonal. Rozmrzele mi sdělil, že se mu to nelíbí, že to jíst nebude a že chce kaši posypanou skořicí. Vyměnili si ji tedy s dcerou, která měla kaši posypanou a byl spokojený, všechnu ji snědl. Mně jenom trošku mrzelo, že neměl z veselé kaše ani tu nejmenší radost.

Obr. 5: Šperky z těstovin

„Co kdybychom vyrobili babičce nějaký originální dárek k jejím narozeninám, má ráda věci vytvořené doma a naše výroba ji určitě potěší.“ Pracovaly obě děti a já.

Materiál: Těstoviny různého tvaru, tempery, štětce, pevná nit.

Průběh činnosti: Dcera i syn se oba ujali barvení těstovin, oběma se to líbilo, nabarvené vypadaly moc hezky. Nechali jsme je uschnout a poté začali navlékat na nit. Široké duté nudle se navlékaly dobře, ale kolínka nás trochu potrápila. Dceři po chvíli došla trpělivost, tak jsem musela závěrečnou část dokončit sama. Když bylo vše hotovo, byly jsme konečným výsledkem mile překvapení, dcera ani já jsme nečekaly, že obyčejné nabarvené těstoviny vypadají tak hezky.

Obr. 6: Zeleninový talíř

V naší rodině jíme celkem hodně zeleniny. Občas se snažím tento doplněk stravy udělat zajímavější, mám pocit, že tak lépe chutná a taky se vždy všechna sní. Konkrétně tento talíř sterilované zeleniny jsem připravila jakoby oblohu k nedělnímu obědu.

Obr. 7: Přívěsky na klíče

U dcery ve škole občas zavládne výrobní mánie. Teď jsou to různé přívěsky na klíče, na krk, náramky apod.

Materiál: Bužírka.

Průběh činnosti: Všechny přívěsky vyráběla jen dcera. Naučily ji to kamarádky. Používala buď jednu barvu nebo kombinaci barev. Dá se vytvořit i několik různých tvarů. Tato činnost ji velice bavila, stále jsme kupovaly nový a nový materiál nejrůznějších barev. Svými výrobky obdarovala celou naši rozvětvenou rodinu.

Obr. 8: Oživlé ruky

Jelikož jsem chtěla, aby měl syn z našich společných činností zážitek, aby měl pocit, že bez něho bychom nemohli následující činnost provést, využila jsem pro výrobu jeho rukou.

Materiál: Bílý papír, lepidlo, černý fix, vodové barvy, štětec, nůžky.

Průběh činnosti: Obkreslila jsem synovi ruce na papír. Byl velice ochotný a zvědavý proč to dělám. Po vystřížení jsem dokreslila oči, pusy, nos. Ukazovala jsem mu jednotlivé tvary a on pojmenovával co to je. Dokázal určit všechno, byly to známé věci, jenom soba nazval jelenem. Nejvíce se mu líbil duch, kterého zná z animovaného filmu.

Obr. 9: Obličej z vycpávek

To, že se dá k výtvarné činnosti doma využít opravdu nejrůznějšího materiálu, svědčí i tato práce.

Materiál: Vycpávky, nejrůznější ústřižky textilu, lepidlo, nůžky, knoflíky, kancelářská sešívачka, barevné fixy.

Průběh činnosti: Pracovala jsem pouze já. Má jediná představa a cíl bylo vyrobit obličej lidí. V průběhu činnosti jsem improvizovala, tvořila jsem, jak mě napadlo. Ne vždy látka držela na podkladě, tak jak jsem předpokládala, použila jsem proto místo lepidla kancelářskou sešívачku. Po ukončení činnosti syn opět všechny tváře pojmenoval a vzal si je mezi své hračky.

Když s křikem: Hurá!

Vyřítí se do zahrady

děti a radují se: Prázdniny jsou tady!

Když koupaliště nenechá nás na pokoji

a když se na zmrzlinu dlouhá fronta stojí

velcí i malí vědí uprostřed těch krás:

léto zas přišlo mezi nás!

Obr. 10: Dárkové kabelky s visáčkami

Vyrobili jsme papírové kabelky na dárky k nejrůznějším slavnostním příležitostem.

Materiál: Papírové svačinové sáčky, kancelářská děrovačka, brambory, nožík, vodové barvy, štětec, šňůrka, papír.

Průběh činnosti: Protože během roku se v rodině vyskytují narozeniny, svátky, Vánoce, rozhodli jsme se, že si vyrobíme dárkové kabelky na různá překvapení. Vlastnoručně vyrobená věc určitě potěší, i když není tak dokonalá, jako ta koupená. Když jsem synovi vysvětlila, co budeme dělat, bylo na něm patrné nadšení, už chtěl použít tiskátka. Nejprve jsem natřela bílé papírové sáčky vodovými barvami, záměrně vodovými barvami, protože jsem chtěla, aby podklad nebyl tak sytý pro lepší viditelnost tisku. Mezi tím, než nám barvy zaschly, jsem vykrojila tiskátka z brambor – hvězdičku, kolečko, trojúhelník. Poté jsem synovi nabarvila temperovou barvou vykrojenou plochu a společně jsme tiskly. Radila jsem mu, kam má tisknout, aby byla plocha pokryta stejnoměrně. Nakonec jsme děrovačkou udělali otvory na zavěšení jmenovky. Práci bych hodnotila jako zdařilou a v brzké době jsme kabelky použili při příležitosti dceřinných narozenin.

Obr. 11: Domeček pro plyšáky

Manžel přinesl domů víno v dárkovém balení. Nikdy předtím jsem takovou krabici na víno neviděla. Ale hned, jakmile jsem ji zahlédla, věděla jsem, co s ní.

Materiál: Krabice, kousek záclony, lepidlo, nůžky, vodové barvy, rulička od toaletního papíru.

Průběh činnosti: Dcera natřela přehnutý papír červenou barvou, já jsem nalepila záclonky do oken. Ruličku jsme použili na komín. Syn dostal za úkol přinést malé plyšáky – dle jeho vlastní volby. Domek má stále v dětském pokoji na zemi a občas si s ním pohraje, přenese ho na jiné místo, vymění „obyvatele“.

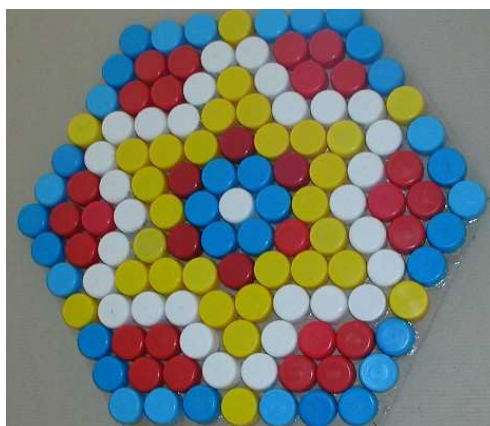
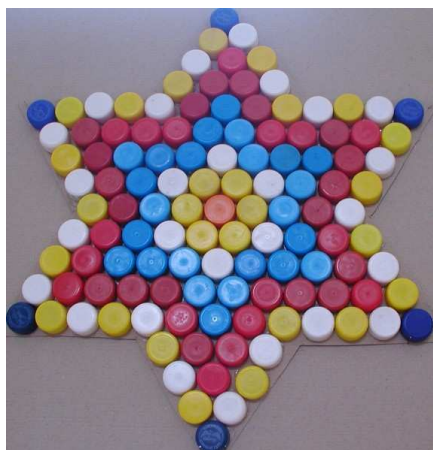

Obr. 12: Hvězda z vršků

Za několik měsíců se u nás nashromáždilo velké množství uzávěrů od plastových lahví. Chtěla jsem využít jejich barevnosti.

Materiál: Karton, uzávěry z lahví, lepidlo.

Průběh činnosti: Zkoušeli jsme udělat mozaiku s tematikou pro syna – auto, traktor, raketu, ale to se nám nedařilo tak, jak jsme si představovali. Aby vynikl takový tvar, je zřejmě zapotřebí opravdu velká plocha a taky se nám příliš nedařilo udělat zaoblené tvary. Takže bylo od našeho záměru upuštěno a sestavili jsme poměrně jednoduchý tvar. Pracovala jsem já s oběma dětmi. Syn natíral s naší pomocí plochu pro nalepení, my s dcerou jsme tvořily tvar.

Obr. 13: Pták

Využili jsme netradičního materiálu k výrobě zvířecí figury.

Materiál: Umělá láhev, temperové barvy, štětec, barevná sušina, papír, lepidlo.

Průběh činnosti: Nejprve jsem si láhev natřela temperovými barvami. To byla ale chyba, protože při vyřezávání otvoru na ocas, se začala barva při deformování láhve slupovat. Přesto jsem otvor dokončila a oloupanou barvu zase domalovala. Další malý problém jsem měla při připevňování zobáku z papíru. Nedržel přilepený lepidlem ani příliš izolepou, barva se opět olupovala. Synovi se sice pták líbil, ale k manipulaci byl naprosto nevhodný. Krátce po vyhotovení mu zobák upadl a já jsem ho uložila na skříň. Tuto práci bych hodnotila spíš jako nezdařilou.

Obr. 14: Pohádkové postavy

Zde jsem chtěla uplatnit netradiční výtvarnou techniku a vyzkoušet, jak moc se dá tvořit z recyklovaného materiálu.

Materiál: Staré noviny, voda, hladká mouka, remakolové barvy, štětce.

Průběh činnosti: Všichni tři jsme společně natrhali noviny, tato fáze se nejvíce líbila synovi. Také se rád ujal toho, když se útržky namáčely do vody, následně přidávala mouka a všechnu tuto hmotu ochotně promíchal. Neměli jsme konkrétní představu, co vyrobíme. Tvořili jsme spíš nahodile, co z toho vyjde. Největší postavička byla nazvána hloupým Honzou, z nejmenší postavičky byl vodník a z jakési koule, kterou udělal syn jsme spolu udělali berušku. Po asi čtyřech až pěti dnech jsme se k činnosti vrátili a uschlé, zatvrdlé postavy natřela dcera barvami. Figurky se nám líbily a hlavně jsme byli svědky přeměny roztrhaných novin v pěkné objekty. Byli jsme přímo účastníky „výrobního procesu“.

Obr. 15: Motýli

Na chodbě našeho bytu máme ne moc pěkné, místy odřené dveře. V zimě zde míváme drobnou vánoční výzdobu, ale v létě mě inspiroval motýl, který nám jednou vletěl na zasklený balkon. Pozorovali jsme ho se synem a když uletěl, tak mu to bylo líto. Povídám mu: „To nevadí, uděláme si jiné motýly“.

Materiál: Bílé papíry, pastelky, fixy, voskovky, nůžky, izolepa.

Průběh činnosti: Podle vzoru motýla, který kdysi přinesla dcera ze školy, jsem vystříhla tři motýly. Vymalovala jsem dva, jednoho syn a použili jsme i toho původního. Syn použil jen jednu barvu pastelky a když jsem ho pobídla, ať si vezme i jinou barvu, tak doplnil ještě zelenou a černou barvu. Říkal, že to chce mít tak. Hotové motýly jsme nalepili pomocí izolepy na dveře a chodbu nám zdobí dosud.

Obr. 16: Ubrusy – rukotisk

Doma se našla taky stará prostěradla. Chtěla jsem synovi dopřát pocit z otisků vlastních rukou na látku.

Materiál: Staré prostěradlo, temperové barvy, štětec.

Průběh činnosti: Když jsem synovi natřela barvami celé dlaně a prsty, byl z toho nejprve překvapený, proč to dělám. Když jsem mu ale řekla, ať otiskne ruce na prostěradlo, začalo se mu to líbit. Nestačila jsem mu ruce natírat, pořád by tisknul. V průběhu činnosti mě napadlo využít i jiné předměty pro otisky. Použili jsem ještě korkové zátky, paličku na maso, vykrajovačky na cukroví, plastovou vidličku.

Obr. 17: Papírová rodina

K výtvarné činnosti se dá využít jakéhokoliv odpadového materiálu.

Materiál: Papírové krabičky od nápojů, barevné papíry, lepidlo, nůžky.

Průběh činnosti: Obaly od nápojů jsme oblepili barevnými papíry. Pracovala jsem já se synem, dcera byla s námi v pokoji a občas řekla nějakou vtipnou poznámku k mým výtvorům. Když byla práce dokončena, syn všechny panáčky pojmenoval. Kdo je tatka, kdo mamka a kdo sestra. Dal si je do koše na hračky a často si s nimi hraje.

Obr. 18: Počítadlo

Syn začíná počítat do pěti a tak jsem se rozhodla, že mu vyrobíme počítadlo.

Materiál: Dvě plastové láhve, plastové uzávěry, špejle, temperové barvy, štětec, nebozez.

Průběh činnosti: Do lahví udělal manžel po stranách otvory a dcera je natřela barvami. Zde jsem byla už poučená ze své zkušenosti s výrobou ptáka – nejprve vyvrtat díry a potom teprve natřít barvami. Vyvrtal také díry do plastových uzávěrů, které si podle barev vybíral syn. Počítadlo je funkční, s plastovými vršky se dá po špejích pohybovat. Touto činností se bavila celá rodina.

Obr. 19: Kresba na trička

Jednobarevná obyčejná trička jsme udělali trošku zajímavějšími.

Materiál: Trička, fixy na textil.

Průběh činnosti: Práce se tentokrát velice ochotně ujala dcera. Máme doma už pět let papouška, kterého velice ráda vždy malovala. Vybrala si tento motiv i nyní. Na červené tričko nakreslila pavouka v síti, což se mně moc nelíbí, protože nemám ráda pavouky, ale synovi moc.

*Když kukuřice zraje na polích
a zlaté slunečnice kvetou
když ptáky přitahuje jih
a do korun stromů barvy se pletou
když pestří draci vzduchem sviští
nad voňavým dýmem v brambořišti
velcí i malí vědí uprostřed těch krás:
podzim zas přišel mezi nás!*

Obr. 20: Nosatá polínka

Na naší chalupě topíme dřívím v kamnech. Když mě manžel přinesl plný koš dřeva a já jsem chtěla přiložit do kamen, objevila jsem dvě polínka, která mě ihned inspirovala k nápadu.

Materiál: Dřevěná polena, oloupaná tenká kůra, barevné papíry, kukuřičné šustí, různé větvičky, dubové listí, hřebíčky, sešívačka.

Průběh činnosti: Ukázala jsem oba dřevěné kousky dětem a zeptala se, zda vidí něco zvláštního. Oba téměř současně řekli: „Mají nos.“ Toho jsem tedy využili. Z barevného papíru jsme vystřihli oči, pusy a přilepili – polínka už měla svou tvář a podobu. Vlasy nám nahradily suché listy, větvičky, šustí. Museli jsme upustit od svého původního plánu přilepit je lepidlem a proto musel manžel přibít vlasy malým hřebíčkem. Nejprve jsem však všechnu sušinu musela pospojovat k sobě kancelářskou sešívačkou. Když bylo dílo dokonáno, oběma dřevěným mužíkům jsme našli svoje místo na verandě chalupy a hodláme je tam ponechat. Vytváří nám veselou atmosféru a každý, kdo nás navštíví, si jich ihned všimne a všem se líbí.

Obr. 21: Hobliny

U mého bratrance jsme si nechali udělat botník. Když jsme si pro něj byli v jeho dílně, uviděla jsem tam na zemi spoustu hoblin. Několik hrstí jich nasbírám, i když ještě nevím, budou-li k něčemu použitelné.

Materiál: Dřevěné hobliny, lepidlo.

Průběh činnosti: Tato činnost žádný zvláštní průběh neměla. Šlo spíš jen o to, co nám která hoblina připomíná. Některé jsme poslepovali k sobě a vznikl například ptáček, sněhulák, kytička a podobně.

Obr. 22: Dýně

V období Dušiček si vydlabáváme dýně. Zapalujeme v nich na dvorku na chalupě svíčky. Moc se nám tento, u nás poměrně nový, zvyk líbí. Syn je chtěl i domů, ale do bytu jsem nechtěla dávat hořící dýně. Protože stále trval na svém a já jsem nechtěla kazit jeho radost a nadšení, slíbila jsem mu, že vyrobíme dýně jiné, které v bytě mít můžeme.

Materiál: Barevné papíry, nůžky, lepidlo, provázek, izolepa.

Průběh činnosti: Papírové dýně jsme vyráběli společně se synem. Jednu jsme vystřihli spolu, dvě jsem vystřihla sama. Drobné výstřižky jsme lepili také spolu, byl u práce velice zaujatý. Hotové dýně jsou stále zavěšeny na provázku v rohu pokoje, i když dušičkový čas je dávno pryč.

Obr. 23: Dřevěné domečky

K výrobě obrázků jsme opět použili odpad z dřevodílny.

Materiál: Dýha, lepidlo, nůžky.

Průběh činnosti: Pracovaly jsem my dvě s dcerou. Motiv jsme si zvolily předem a obrázky se vydařily podle našich představ. Máme je opřené na poličce v kuchyni.

Obr. 24: Vánoční řetěz

Zde jsme využili pouze přírodního materiálu k výrobě vánočního řetězu.

Materiál: Stébla slámy, sušená jablka, sušené jeřabiny, pevná nit, jehla.

Průběh činnosti: Předem nasušené plody jsme navlékali spolu se synem. Držela jsem jehlu s navlečenou nití a on s mou pomocí navlékal jen stébla, jablka a jeřabiny já, protože bylo zapotřebí přesnější práce a více přitlačit. Syn byl velice potěšen pochvalou od manžela, že mě pomáhal při výrobě řetězu.

Obr. 25: Myši

Na podzim nám do chalupy vběhla myš. Docela mě to vyvedlo z míry a než jsme ji vyhnali ven, trvalo nám to bezmála hodinu. Syn se tím docela bavil, manžel zpočátku taky, ale já

rozhodně ne. Týden po této události manžel se synem udělali myši, kterých se prý nemusím bát.

Materiál: Dřevěné odřezky na topení, tempéry, štětce.

Průběh činnosti: Toto byla snad jediná výtvarná činnost, kterou absolvovali pouze syn a manžel bez mé účasti. Sama jsem se divila, že se manžel do této akce pustil sám. Když sdělil synovi, co má v úmyslu, syn se velice nadchl. Při mé jiné práci jsem je sem tam pozorovala. Když už s prací skončili, tak mě zavolali, ať se jdu podívat kolik máme v chalupě zase myši. Všichni jsme se docela pobavili a já jsem musela uznat, že myši nejsou zas tak strašné. Tedy ty dřevěné.

Obr. 26: Pecková mozaika

Rodiče mají menší zahradu a na ní několik ovocných stromů. Už dřív jsem je požádala, aby mně schovávali všechny pecky od třešní, švestek, meruněk, dýňová semínka. Na poli jsem si nasbírala makovice.

Materiál: Pecky, semínka, lepidlo, tvrdý papír, uříznuté vršky makovic.

Průběh činnosti: Když se mě babička ptala na co pecky potřebuji, řekla jsem jí, že si chci vyrobit dekoraci na zeď na chalupu. Protože má ráda přírodní materiál a výrobky z něho jako já, dohodly jsme se, že budeme vyrábět spolu. Byla to činnost zdlouhavá, dělaly jsme ji na etapy. Výsledek se nám ale líbil, byly jsme spokojené a o dekoraci jsme se rozdělily. Do interiéru chalupy se moc hodí.

Když sněhové chmýří

tichounce víří

když teploměr kles

*a holý je les
když jablička voní
a Mikuláš zvoní
když zaplanou svíce
a spěcháme více
velcí i malí vědí uprostřed těch krás:
zima zas přišla mezi nás!*

Obr. 27: Kousavé sekyrky

Na chalupě syn často chodí do dřevníku a neustále bere do rukou sekyrky, přesto, že ho neustále napomínáme. Musely se tedy dávat z jeho dosahu, i když jsou stále potřeba. Chtěla jsem mu však ukázat, jaké mají zuby, kterými by ho mohly pokousat.

Materiál: Sekyrky, temperové barvy, štětec.

Průběh činnosti: Dvě menší sekyrky jsem pomalovala barvami tak, aby vypadaly jako zubaté. Syn se na mně díval. Když jsem mu ukázala, jaké mají ostré zuby, kterými by mu mohly ukousnout prst, tak mě s klidem odpověděl: „To ale není doopravdický, to je namalovaný.“ Moje výchovná snaha byla rázem pryč.

Obr. 28: Mikuláš, anděl, čert

Každý rok se snažím mikulášské období připomenout drobnou výzdobou. Někdy nějakou maličkost koupím, někdy něco vyrobíme. Zvláště nyní, když je syn malý, vyrábíme společně.

*Vzduch je plný anděličků,
třpytí se a křídly šumí,
každý zpívá aleluja,
krásně, jak jen anděl umí.*

Jan Neruda

Materiál: Barevné papíry, nůžky, lepidlo, vata, vodovky.

Průběh činnosti: Vystříhla jsem čerta, Mikuláše a anděla. Všechny části postav lepil syn s mou pomocí. Podklad jsem mu potřela lepidlem a ukázala, kam má co nalepit. Tvářil se u toho dost důležitě. Dával si na práci záležet. Když zjistil, že to, co nalepil, drží, měl radost. Výtvor mu pochválila i dcera.

Obr. 29: Pomerančové hvězdičky

Pro tuto činnost jsem našla inspiraci v jednom televizním pořadu. Velice se mě tento nápad zalíbil a protože byly doma zrovna náhodou pomeranče, pustila jsem se ihned do práce. V tomto televizním pořadu je dokázáno, že se dá využít i materiálu, který se zdá být jen na vyhození.

Materiál: Pomerančová kůra, vykrajovačky, špejle.

Průběh činnosti: Pracovala jsem úplně sama, činnost byla velice jednoduchá a rychlá. Když byla vykrojená kůra navlečená na špejlích, umístila jsem je do keramického hrnku na poličku v kuchyni. Když kůra více vysychala, byla její oranžová barva stále výraznější.

Obr. 30: Vánoční ozdoby

Při výrobě těchto ozdob jsme využili odpad z dřevodílny.

Materiál: Barevná dýha, nůžky, lepidlo, nit, párátka, látka.

Průběh činnosti: Pracovala jsem jen já, syn si hrál a občas se přišel podívat. Tentokrát neměl náladu mě něco přilepit nebo podržet. Když byly ozdoby hotové, sklídila jsem uznání a obdiv všech členů rodiny. Mám v úmyslu jimi ozdobit vánoční stromeček na chalupě, protože do tohoto prostředí se přírodní materiál hodí.

Obr. 31: Ozdoby z ořechů

Vyrobili jsme si ozdoby na vánoční stromek na chalupě.

Materiál: Ořechové skořápky, barevný staniol, nůžky, pevná nit, lepidlo, tvrdý papír, kousky látky.

Průběh činnosti: Spolupracovali jsem syn, dcera a já. Všichni máme předvánoční čas moc rádi a tak se nenechala do činnosti přemlouvát ani dcera. Obalovali se synem ořechy do staniolu, lepili čerty, pracovali téměř jen oni. Já jsem připevnila pouze nit. Tato činnost nás moc bavila, věděli jsme, že se naše výrobky použijí a to děti motivovalo.

Obr. 32: Ovocná zvířátka

Po Vánocích nám zbylo několik kousků sušeného ovoce a bylo mě líto jen tak je vyhodit. Protože jsme na podzim nevyrobili žádná zvířátka z kaštanů, tak jsme tak učinili nyní.

Materiál: Datle, meruňky, špejle.

Průběh činnosti: Práce nebyla tak jednoduchá, jak jsem se zpočátku domnívala. Ovoce už bylo natolik vysušené, že špejle se zapichovaly opravdu těžko, proto jsem musela tuto činnost dělat sama. Syn jenom přihlížel a vyrobené zvířátko pojmenoval. Nejvíce se mu líbila želva, té se naopak dcera nejvíce smála. Její smích ale nebyl škodolibý, s manželem říkali, jaký jsme měli dobrý nápad pro využití ovoce, které by už nikdo nejedl. Zvířátka jsme nechali na stole ještě asi měsíc.

Obr. 33: Narozeninový klobouk

V únoru má syn narozeniny. Kromě dárků, které dostal od celé široké rodiny, dostal i klobouk.

Materiál: Starý slaměná klobouk, knoflíky, kousky látky, lepidlo, šňůrka, stará náušnice, lihový fix.

Průběh činnosti: Klobouk jsem vyráběla sama. Když jsme mu přáli k narozeninám, dali jsme mu jen tento klobouk a čekaly, jaká bude jeho reakce na narozeninový dárek. Říkal, že se mu líbí, ale že by chtěl ještě nějaké auto. Klobouk byl sice vlastnoručně vyrobený, ale koupené auto samozřejmě zvítězilo.

Obr. 34: Sněhomalba

Letošní zima nám opravdu dopřávala sněhové nadílky vrchovatě. Když už děti nebavilo ani sáňkovat nebo bobovat, řekli jsme si, že sněhovou pokrývku využijeme jako plochu pro malbu.

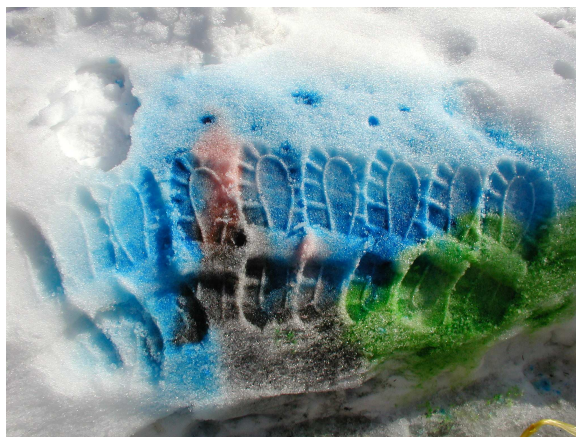
Materiál: Remakolové barvy, štětce.

Průběh činnosti: Když jsem synovi řekla, že budeme malovat na sněh, bylo mu to asi divné. Netvářil se příliš důvěřivě. Přesto vzal štětec, vybral si zelenou barvu a začal malovat plochu. Malovalo se moc dobře, protože sníh byl zmrzlý a tedy tvrdý. Kousek od naší chalupy stojí kostel a tak mě napadl jako první domalovat ho na rozmalovanou plochu. V den, kdy jsme dělali tuto činnost, krásně svítilo sluníčko. Barvy na sněhu a slunečním světle byly nádherné. Krásně vystupovala struktura zmrzlého sněhu. Tentokrát jsem měla největší zážitek já. Nečekala jsem tak efektní výsledek, myslela jsem si, že se barvy ihned vpijí do sněhu nebo různě roztečou. Ale okolnosti nám přály, sníh byl zřejmě pro tuto činnost ideální.

Obr. 35: Pošlapaná malba

Docela nás zajímalo, jak se změní barva na sněhu, když se pošlape. Dcera tak učinila a pozorovali jsme, co se s barvami děje, jak se rozpíjí a vzájemně smíchávají - tedy jejich pohyb. Tento proces byl námi sledován v průběhu několika hodin.

Obr. 36: Vymalované stopy

Jak jsme malovali do sněhu kostel, přišla za námi dcera. Možná z dlouhé chvíle si jen tak dělala stopy do sněhu. V tom ji napadlo stopy vymalovat.

Materiál: Remakolové barvy, štětec.

Průběh činnosti: Stopy vybarvila dcera, my jsme ji pozorovali. Společně jsme usoudili, že ty barevné stopy jsou mnohem veselejší než ty bílé. Do sněhu nikdy předtím nemalovala a tak jsem byla ráda, že získala novou zkušenost, bezprostřední zážitek. Sama říkala, jak se jí líbí barvy na sněhu a prý nebyť našeho nápadu, nikdy by ji to samotnou nenapadlo.

Obr. 37: Něco ve sněhu

Děti už byly z dlouhé zimy tak rozmrzelé, že si do sněhu sedaly, lehaly a přitom si přály, aby už bylo jaro. Když ze země vstaly, něco mě napadlo. Zůstaly po nich samozřejmě ve sněhu otisky jejich těl. A jelikož máme na chalupě stále dost popela v kamnech, posypala jsem jím pro lepší viditelnost tyto stopy. Potom jsme si říkali, co nám tyto otisky připomínají. Byla to želva, pavouk, medúza, brouk, beruška. Dost jsme se pobavili a současně zkoušeli svou fantazii a představivost.

Obr. 38: Barevný vítr

Zasněžený dvorek na chalupě byl už koncem dlouhé zimy nějaký smutný. Chtěli jsme ho rozveselit alespoň barevnými papíry. Moc už se těšíme na jaro.

Materiál: Barevný krepový papír, kolíčky na prádlo.

Průběh činnosti: Jedno víkendové odpoledne jsem se synem a dcerou natrhali pásy papíru a navěsili na strom. Synovi se příprava pásků líbila, i když jeho natrhané proužky se nedaly použít všechny, jelikož z nich mnohokrát pro jeho usilovné trhání nic nezbylo. Ale důležité bylo, že se s nadšením do práce pustil, nebál se této činnosti. Měli jsme docela štěstí, že foukal vítr. Rozvěšený papír na větvích hezky vlál.

11. VÝTVARNÉ ČINNOSTI NAŠÍ BABIČKY

Babičce je padesát osm let. Nežijeme ve společné domácnosti s mými rodiči, ale každý víkend je navštěvujeme. Když jsem ji požádala, zdali by se nezapojila do zpracování mé diplomové práce svou výtvarnou činností, s radostí souhlasila. Tato myšlenka mě napadla proto, že vím, jak ráda zkouší nové věci, které si sama vyrobí a ozdobí si s nimi byt. Něco si vymyslí sama, pro něco se nechá inspirovat. Profesionálně se ruční výrobou nikdy nezabývala, celý život pracovala převážně v obchodě. Všechny předměty, které zde uvádím, nám darovala a máme je ve svém bytě nebo na chalupě.

Obr. 1: Lahvičky

Protože si babička schovává všechny možné věci se slovy: „To se může hodit“, uložila si tyto malé lahvičky. Nevím, co v nich původně bylo, ale mají rozhodně originální tvar. Použila zde barvy na sklo, které dosud neznala. Když nás navštívila u nás doma a uviděla naši výzdobu z těchto speciálních barev na oknech, ihned ji zaujaly. Protože neměla zatím žádnou zkušenost, musely jsme ji s dcerou poučit, jak se s nimi pracuje. Nejprve zkoušela jednoduché tvary na okna, později si troufla i na takovéto ornamenty. Myslím, že práce se jí moc zdařila.

Obr. 2: Odrátkované kamínky

Naše babička má tu vlastnost, že když jede na výlet, či v dřívějších dobách na dovolenou, vždycky si odtud přiveze nějaké kamínky nebo přímo kameny. Ty velké si buď pamatuje nebo poznačí přímo na kámen, ale u těch malých už sama neví, kde je jejich původ. Protože už nechtěla, aby byly zavřené v krabici, využila je při výrobě dekorace. Několik jich darovala mně, několik i mé sestře. Při výrobě použila kromě hladkých kamínků drátek.

Obr. 3: Provázkový kelímek

Při výrobě stojánku na papírové ubrousky či tužky použila plastový kelímek od jogurtu a pevný provázek. Myslím si, že tato práce vyžaduje spíš trpělivost při kladení provázku těsně a přesně vedle sebe.

Obr. 4: Střapaté polštářky

U babičky jsem viděla přesně takovéto polštářky a moc se mě zalíbily. Byly pouze v jiném barevném provedení. Požádala jsem ji, jestli by mě taky takové neudělala. Byla ráda, že mám o její nápad zájem a polštářky nám do našeho bytu ušila.

Obr. 5: Batika

Babička velice ráda obarvuje textil. Tuto batiku nám dala, ale do bytu se nám moc nehodí. Využití najde opět na chalupě - jako malé ubrusy na dřevěný stůl.

Obr. 5: Slaměné ozdoby

Tyto ozdoby babička ještě nikdy nezkoušela. Je to její první pokus. Nabídla nám je a my je rádi přijali. Použili jsme je pro dekoraci na chalupě.

12. VÝSLEDKY A SHRNU TÍ

Na základě svých osobních zkušeností, praktických činností v kruhu své rodiny jsem dospěla k závěru, že realizovat záměr společně prožít volné chvíle výtvarnou činností, je možné. Zvolené téma bylo přínosné pro celou rodinu v tom smyslu, že jsme společně víc komunikovali, viděli jsme, jak kdo při konkrétní činnosti reaguje. Když se někomu nedařila práce tak, jak by si představoval, ostatní jsme ho povzbudili, poradili, snažili jsme si navzájem upevňovat sebevědomí.

Domnívám se, že stanovený cíl byl v podstatě splněn. Činnost jsme prováděli doma, zaměřovali jsme se na roční období, lidové tradice v průběhu roku, na narozeniny. Při některých činnostech jsme museli změnit naplánovaný postup, nebo použít jiného typu barev (z důvodu nedostatečného krytí materiálu, olupování apod.), nebo jiného typu lepidla. To ale rozhodně nebylo na škodu. Alespoň jsme byli nuceni řešit „problémovou situaci“ a nalézt optimální řešení. I pro rozvoj fantazie se podařilo využít dostatečné množství námětů. Do tvoření se nezapojili vždy všichni členové rodiny, ne vždy jsme měli právě teď náladu a chuť. Občas jsem musela trošku nutit svou dceru do činností, ale mnohokrát jsme se i zasmáli. Nad výsledkem jsme prožívali pocit uspokojení, dostavil se i pocit sounáležitosti. Z výrazu ve tváři dcery bylo patrné, že se i ona bavila a je s výsledkem společné činnosti spokojená. A o to mě šlo – mimo jiné i o prožitek dětí.

Vím, v dnešní době žijeme nějak rychle, dospělí mají pracovní povinnosti, děti nemálo povinností školních, ale možná právě proto bychom si měli najít čas pro pročištění hlavy pomocí podobných aktivit.

13. ZÁVĚR

K jednomu z významných znaků lidské činnosti patří tvořivost. V každém člověku je schopnost tvořivě pracovat a tvořivě se projevovat, jinými slovy každý člověk je více či méně kreativní, ať v pozitivním či negativním směru. K rozvíjení tvořivosti dochází bezesporu právě v dětském věku. A na nás rodičích, vychovatelích, učitelích je, abychom dokázali nalézt, upevňovat, rozvíjet a využít tu „lepší“ stránku lidské tvořivosti. Tu stránku, která může v budoucnu přinést lidstvu užitek v podobě nějakého například zlepšovacího návrhu, či jakéhokoli estetického předmětu, jež potěší naše oko.

Je všeobecně známým faktem, že dětem se musí vytvořit dostatečné podmínky pro rozvíjení jejich fantazie, tvořivosti, nadání, talentu všeho druhu. Na tomto místě si dovoluji svou malou úvahu: Pokud si uvědomíme tuto skutečnost, jsme na nejlepší cestě vychovat pro celou společnost užitečné, zdravě sebejisté a spokojené osobnosti, které se budou moci realizovat.

Vyrábět ze zdánlivě odpadového materiálu je levné. Ale tento materiál nabízí i nekonečné množství využití jak pro předměty dekorativní, tak i pro praktické využití. I my jsme se snažili při naší činnosti v tomto duchu pracovat.

Domnívám se, že v nejpřednějším zájmu každého rodiče by mělo být jeho dítě. Je velice jednoduché a pohodlné říct: „Nemám čas“. Tady mě napadá věta, kterou s oblibou říkával jeden z mých učitelů na střední škole a já si ji dodnes přesně pamatuji: „Kdo chce, ten může a kdo může, ten musí.“

1. Jůva, V.: Úvod do pedagogiky. Brno, Paido 1999, str. 100
2. Matějček, Z.: Rodiče a děti. Praha, Avicenum 1986, str. 14
3. Matějček, Z.: Rodiče a děti. Praha, Avicenum 1986, str. 30
4. Matějček, Z.: Rodiče a děti. Praha, Avicenum 1986, str. 175
5. Piaget, J., Inhelderová, B.: Psychologie dítěte. Portál 1997, str. 61
6. Hlavsa, J.: Psychologické problémy výchovy k tvořivosti. Praha, SPN 1981, str. 59
7. Čáp, J.: Psychologie. Praha, H&H 1998, str. 77
8. Furst, M.: Psychologie. Olomouc, Votobia 1997, str. 160
9. Hlavsa, J.: Psychologické problémy výchovy k tvořivosti. Praha, SPN 1981, str. 30

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Berne, E.: Jak si lidé hrají. Liberec, Dialog 1992.
2. Cikánová, K.: Tužkou, štětcem nebo myší. Praha, Aventinum 1998.
3. Čačka, O.: Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace. Brno, Doplněk 2000.
4. Černá, M.: Dějiny výtvarného umění. Praha, Idea servis 1996.
5. Furst, M.: Psychologie. Olomouc, Votobia 1997
6. Hlavsa, J.: Psychologické problémy výchovy k tvořivosti. Praha, SPN 1981.
7. Jůva, V.: Úvod do pedagogiky. Brno, Paido 1999.
8. Kociánová, L., Nováková, J., Šťásková, L.: Nápadý pro celý rok. Praha, Dita 1998
9. Kohlová, M.: 200 výtvarných činností. Praha, Portál 1996
10. Matějček, Z.: Dítě a rodina. Praha, SPN 1992
11. Matějček, Z.: Rodiče a děti. Praha, Avicenum 1986
12. Mikušová, M.: Prostorová a užitá tvorba. Praha, SPN 1990
13. Piaget, J., Inhelderová, B.: Psychologie dítěte, Portál 1997
14. Uždil, J.: Výtvarný projev a výchova. Praha, SPN 1974
15. Wilkesová, A.: Moje první knížka – nápady. Bratislava, Mladá léta 1991